

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

**" ПАРЛАМЕНТСЬКА ЕТИКА ДЕПУТАТІВ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ "**

Студента 2 курсу магістратури очної форми
навчання спеціальності 281 "Публічне управління
та адміністрування" освітньо-наукової програми
"Парламентаризм та парламентська діяльність"

Кисіль Віктор Григорович

Науковий керівник:

проф. Дудко Ірина Дмитрівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Студент _____
(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
парламентаризму від "22" лютого 2024р., протокол № 41

Завідувачка кафедри парламентаризму, доктор політичних наук,
професор

Гошовська Валентина Андріївна _____
(підпис)

Київ - 2024

АННОТАЦІЯ

Кисіль В. Парламентська етика депутатів в умовах євроінтеграції. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2024.

Робота присвячена вивченню та аналізу парламентської етики у контексті євроінтеграції, розглядаючи історіографію та джерельну базу дослідження. У розділі 1 розглядаються поняття та основні принципи парламентської етики.

Другий розділ фокусується на стандартах та процесах регулювання парламентської етики в Європейському Союзі. Досліджуються кодекси поведінки як політико-правова засада регулювання етичних норм євродепутатів, механізми контролю та роль громадськості в цьому процесі.

У третьому розділі роботи розглядаються політико-правові та інституційні аспекти регулювання парламентської етики в Україні. Особлива увага приділяється ролі громадянського суспільства як суб'єкта регулювання та розглядаються шляхи та перспективи вдосконалення цього процесу в Україні. Робота висвітлює актуальні аспекти регулювання парламентської етики, які важливі для вдосконалення демократичних процесів та взаємодії з міжнародним співтовариством.

ANNOTATION

Kysil V. Parliamentary Ethics of Deputies in the Context of Eurointegration. - Qualification Master's Thesis, submitted as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 "Public Management and Administration", specialty: 281 "Public Management and Administration". – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2024.

The work is dedicated to the study and analysis of parliamentary ethics in the context of Eurointegration, examining the historiography and research sources. Chapter 1 discusses the concepts and fundamental principles of parliamentary ethics.

The second chapter focuses on the standards and processes of regulating parliamentary ethics in the European Union. It explores codes of conduct as a political-legal basis for regulating the ethical norms of Eurodeputies, mechanisms of control, and the role of the public in this process.

The third chapter of the thesis examines the political-legal and institutional aspects of regulating parliamentary ethics in Ukraine. Special attention is given to the role of civil society as a subject of regulation, and the ways and prospects for improving this process in Ukraine are explored. The work highlights the relevant aspects of regulating parliamentary ethics that are crucial for enhancing democratic processes and interaction with the international community.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Історіографія і джерельна база дослідження парламентської етики депутатів в умовах євроінтеграції.....	10
1.2. Поняття та основні принципи парламентської етики.....	14
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. СТАНДАРТИ ТА ПРОЦЕСИ РЕГУЛЮВАННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ ЄС	
2.1. Кодекси поведінки як політико правова засада регулювання етичних норм євродепутатів.....	22
2.2. Механізми контролю щодо додержання етичних норм євродепутатів структурами та посадовими особами ЄС.....	27
2.3. Роль громадськості країн Євросоюзу в процесі регулювання і контролю етичних норм поведінки депутатів Європарламенту.....	32
Висновку до другого розділу	35
РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ В УКРАЇНІ	
3.1. Політико-правові та інституційні засади регулювання парламентської етики в Україні.....	37
3.2. Громадянське суспільство як суб'єкт регулювання парламентської етики в Україні.....	43
3.3. Шляхи і перспективи вдосконалення процесу регулювання парламентської етики в Україні.	46
Висновки до третього розділу	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	56
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Парламентська етика є одним із важливих елементів демократичного суспільства. Вона визначає норми і правила поведінки депутатів, які необхідні для ефективної роботи парламенту, підвищення його авторитету та довіри громадськості.

У контексті євроінтеграції України парламентська етика набуває особливого значення. Україна прагне долучитися до європейського співтовариства, яке має чітко визначені стандарти парламентської етики. Тому для України важливо привести свою парламентську етику у відповідність до європейських стандартів.

В умовах євроінтеграції України парламентська етика депутатів набуває особливої актуальності. Від дотримання парламентської етики депутатів залежить не тільки ефективність роботи українського парламенту, а й імідж України в європейському співтоваристві.

Важливо зазначити, що проблеми професійної етики парламентської діяльності знаходять певне відображення в сучасній науковій літературі. Так, вагомий внесок в наукове осмислення проблем парламентаризму, включно з осмисленням проблемних аспектів етичної поведінки парламентарів, зробили представники Наукової школи вітчизняного парламентаризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка (засновниця і голова – доктор політичних наук, професор В.А. Гошовська), в арсеналі наукового доробку яких – значний обсяг навчально-методичних [1-10] й наукових [11-15] розробок.

Напрацювання представників Наукової школи вітчизняного парламентаризму – помітна частина більш широкого спектру робіт українських авторів щодо парламентської етики, до кола яких варто віднести, насамперед, таких дослідників, як В.Б. Авер'янов, В.Д. Бакуменко, Б.А. Гаєвський, В.Д. Горбатенко, С.Д. Дубенко, В.Л. Коваленко, В.М. Князєв, В.І. Луговий, В.К. Майборода, В.А. Малахов, І.Ф. Надольний, Н.Р. Нижник, О.Ю.

Оболенський, Л.А. Пашко,Є.В. Ромат, В.П. Тронь, В.В. Цветков, інших, орієнтованих на висвітлення окремих аспектів зазначеної теми.

Втім, попри наявну джерельну базу, проблематика етики парламентської діяльності потребує подальшого дослідження, що зумовлюється:

1) необхідністю узагальнення існуючих наукових напрацювань з метою більш вдосконаленого погляду на проблеми професійної етики парламентської діяльності;

2) потребою модернізованого сприйняття проблем парламентської етики, що зумовлюється потребами суспільства в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України.

Мета і завдання кваліфікаційної магістерської роботи. Метою магістерської роботи є визначення теоретичних і практико-політичних особливостей реалізації парламентської етики депутатів із розробкою підходів щодо її вдосконалення в умовах євроінтеграції. Реалізація зазначеної мети визначає постановку і вирішення низки дослідницьких **завдань**, зокрема:

- проаналізувати історіографію і джерельну базу дослідження парламентської етики депутатів в умовах євроінтеграції;
- дослідити поняття та основні принципи парламентської етики;
- порівняти та визначити сутність кодексів поведінки як політико-правової засади регулювання етичних норм євродепутатів
- з'ясувати механізми контролю щодо додержання етичних норм євродепутатів структурами та посадовими особами ЄС;
- систематизувати громадськості країн Євросоюзу в процесі регулювання і контролю етичних норм поведінки депутатів Європарламенту;
- виокремити шляхи і перспективи вдосконалення процесу регулювання парламентської етики в Україні.

Об'єкт і предмет кваліфікаційної магістерської роботи.

Об'єктом дослідження є парламентська етика

Предметом дослідження є – парламентська етика депутатів в умовах євроінтеграції

Методи дослідження. Напрямок дослідження та специфіка визначених завдань роботи зумовили методологію автора, що базується на стверджених в сучасній науковій думці системного та праксеологічного підходів аналізу політичної діяльності. Застосування системного підходу дослідження дало змогу проаналізувати парламентську етику депутатів в умовах євроінтеграції як певної системи взаємопов'язаних між собою складових: нормативної бази, інституційного забезпечення, практичних вимірів діяльності депутатів парламенту. Праксеологічний підхід, орієнтований на аналіз практичної діяльності урядових кіл, дозволяє визначити специфіку такої діяльності в умовах реалізації євроінтеграційного курсу країни.

Реалізація завдань дослідження та науковість обґрунтування висновків забезпечуються, зокрема, й комплексом загальнонавчаних в сучасній науці методів дослідження: теоретичного пізнання (інституціонального, описового, системного, структурно-порівняльного); емпіричних методів збору і аналізу інформації (спостереження, статистичного зрізу, моделювання). загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення). Класифікація та аналіз історіографії та джерельної бази зумовили використання хронологічного, історичного, хронологічного, логічного й інших методів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлюється відсутністю в сучасному науковому середовищі України комплексного аналізу проблем професійної етики парламентської діяльності в умовах євроінтеграції. Автором здійснено спробу узагальнити існуючі підходи щодо парламентської етики, сформулювати рекомендаційні підходи щодо вдосконалення етичної поведінки парламентарів в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України.

Практичне значення одержаних результатів. Результати наукового осмислення проблем дослідження можуть знайти використання у практиці діяльності парламентських структур, залучених до підтримки та

вдосконалення професійної етики парламентської діяльності; відповідній законотворчій діяльності; наукових дослідженнях проблем парламентської етики. Окремий напрямок практичної значущості роботи - навчальний процес, де результати дослідження можуть стати частиною дисциплін, пов'язаних з парламентською діяльністю, міжнародними відносинами, державним управлінням.

Апробація результатів дослідження. Результати магістерської роботи були апробовані у виступах на конференціях Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, **зокрема...**

—

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких містить по три підрозділи. Закінчується робота загальним висновком та додатками. Список цитованої літератури налічує ... найменування з них ... іноземні. Загальний обсяг роботи – ... сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія і джерельна база дослідження парламентської етики депутатів в умовах євроінтеграції

Етика - це система принципів, цінностей і норм, які визначають правильність або неправильність дій людини у суспільстві, взаємовідносини з оточуючим світом та іншими істотами. Вона відображає моральні переконання та відповідальність особи перед собою і оточуючими, сприяючи формуванню характеру, сумлінності і культури поведінки.

Парламентська етика є важливою темою для дослідження в Україні, оскільки вона пов'язана з такими ключовими питаннями, як ефективність роботи парламенту, довіра громадськості до органів державної влади та процес євроінтеграції.

Перші дослідження з цієї теми з'явилися в Україні в 1990-х роках. У цей період дослідники зосереджувалися на загальних питаннях парламентської етики, таких як її сутність, роль і значення. Серед найвідоміших досліджень цього періоду можна виділити праці О. Палія, В. Супрун та О. Ульяненка. [64]

О. Палій, зазначає, що «парламентська етика є важливим елементом демократичної політичної культури. Вона визначає норми і правила поведінки депутатів, які необхідні для ефективної роботи парламенту, підвищення його авторитету та довіри громадськості» [53].

На думку В. Супрун, в Україні є низка проблем, пов'язаних з парламентською етикою. Зокрема, це «недостатній рівень інформованості депутатів про норми парламентської етики, відсутність ефективних механізмів контролю за дотриманням цих норм, а також низький рівень довіри громадськості до депутатів». [8].

О. Ульяненко, пропонує такі заходи для вирішення проблем з парламентською етикою в Україні: «розробка і затвердження кодексу парламентської етики, створення механізмів контролю за дотриманням

парламентської етики депутатами, проведення освітніх заходів для депутатів, проведення інформаційних кампаній». [24].

У 2000-х роках дослідження парламентської етики стали більш конкретними. Дослідники почали аналізувати конкретні аспекти парламентської етики, такі як дотримання депутатами норм конфлікту інтересів, прозорість і підзвітність парламентської діяльності та культура політичної мови в парламенті. Серед найвідоміших досліджень цього періоду можна виділити праці Дмитра Гілетича, Ігоря Гужви та Сергія Холодова.

«Парламентська етика є важливим інструментом забезпечення прозорості та підзвітності парламентської діяльності. Вона допомагає запобігти корупції та іншим порушенням закону з боку депутатів», як зазначає Д. Гілетич. [37].

І. Гужва, вважає, що «парламентська етика є важливим фактором підвищення авторитету парламенту в очах громадськості. Депутати, які дотримуються норм парламентської етики, викликають більшу довіру з боку громадян»[15].

С. Холодов, пропонує такі заходи для підвищення рівня дотримання парламентської етики в Україні: «Розробка і затвердження кодексу парламентської етики, який буде відповідати міжнародним стандартам. Впровадження ефективних механізмів контролю за дотриманням кодексу парламентської етики. Проведення освітніх заходів для депутатів та громадськості щодо парламентської етики» [7].

У 2010-х роках дослідження парламентської етики набули особливої актуальності у зв'язку з процесом євроінтеграції України. Дослідники почали аналізувати, як парламентська етика в Україні відповідає європейським стандартам і нормам. Серед найвідоміших досліджень цього періоду можна виділити праці Олени Гаврилюк, Олександра Сушка, Ірини Бекешкіної та Володимира Фесенка.

О. Гаврилюк, зазначає, що «парламентська етика є важливою умовою євроінтеграції України. Вона допомагає Україні відповідати європейським

стандартам і нормам у сфері прав людини, верховенства права та демократизації суспільства» [16].

О. Сушко, вважає, що «Україна має зробити значні кроки в напрямку підвищення рівня дотримання парламентської етики, якщо вона хоче успішно завершити процес євроінтеграції» [33].

На думку І. Бекешкіної, «парламентська етика є важливим інструментом боротьби з корупцією в органах державної влади. Вона допомагає запобігти використанню державної посади для особистої наживи» [33].

В. Фесенко, каже, що «парламентська етика є важливим фактором формування громадянського суспільства в Україні. Вона допомагає підвищити рівень довіри громадськості до органів державної влади і сприяє розвитку демократичних інститутів» [2].

Парламентська етика на думку С. Кульчицького є «важливим інструментом забезпечення рівності прав і свобод громадян. Вона допомагає запобігти дискримінації громадян з боку депутатів» [9].

О. Супрун вважає, що «парламентська етика є важливим фактором формування громадянської культури в Україні. Вона допомагає підвищити рівень громадянської активності громадян і сприяє розвитку демократичних інститутів» [1].

Загалом, історіографія теми парламентської етики депутатів в Україні характеризується такими «основними тенденціями:

- Зростання інтересу до цієї теми з боку дослідників.
- Зміна акцентів у дослідженнях від загальних питань до конкретних аспектів парламентської етики.
- Зростання актуальності досліджень у зв'язку з процесом євроінтеграції України» [61].

Дослідження парламентської етики в Україні можна умовно розділити на такі «основні напрямки:

- Сутність і роль парламентської етики. У рамках цього напрямку дослідники аналізують, що таке парламентська етика, які її основні принципи та норми, а також яка її роль у демократичному суспільстві.
- Виконання депутатами норм парламентської етики. У рамках цього напрямку дослідники аналізують, як депутати України дотримуються норм парламентської етики, які є основні проблеми у цій сфері та шляхи їх вирішення.
- Парламентська етика і євроінтеграція України. У рамках цього напрямку дослідники аналізують, як парламентська етика в Україні відповідає європейським стандартам і нормам, а також які є основні заходи щодо її гармонізації з європейськими стандартами» [30].

Дослідження парламентської етики в Україні показали, що ця тема є важливою і актуальною. Парламентська етика є важливим фактором ефективності роботи парламенту, довіри громадськості до органів державної влади та процесу євроінтеграції України.

Вивчення історіографії та джерельної бази парламентської етики депутатів у контексті євроінтеграції відображає постійну актуальність теми та постійний розвиток досліджень у цій сфері. Історіографічні аналізи свідчать про постійний інтерес до питань етики в роботі депутатів у контексті процесів євроінтеграції. Дослідники постійно працюють над збільшенням розуміння етичних аспектів у веденні парламентської діяльності та їх впливу на процеси європейської інтеграції.

Джерельна база досліджень з парламентської етики депутатів у контексті євроінтеграції постійно розширюється, включаючи різноманітні статті, книги, аналітичні матеріали та законодавчі акти. За допомогою цієї широкої бази досліджень можливо проводити більш глибокий аналіз етичних проблем та виявляти шляхи їх вирішення у парламентській діяльності, що стає дорогоцінним ресурсом для політичних реформ та підвищення якості демократичних процесів у контексті євроінтеграції.

1.2. Поняття та основні принципи парламентської етики

Для належного вирішення проблеми депутатської етики та дотримання її важливо уточнити поняття, оскільки його розуміння може варіюватися. Зазвичай, коли йдеться про порушення правил депутатської етики, це асоціюється із ситуаціями, де депутати порушують елементарні норми громадської поведінки, такі як бійки на сесійному засіданні, перешкоджання проведенню парламентських засідань, використання образливої мови тощо. Ці випадки, безумовно, попадають в сферу етики, однак справжній зміст поняття "етика" (і, відповідно, "депутатська етика") є значно більшим.

Згідно з "Енциклопедією сучасної України", «етика представляє собою систему моральних норм і цінностей, які є характерними для певної спільноти, соціальної, професійної або іншої групи людей. Це також наука, що вивчає вказані моральні норми і цінності, а також в цілому мораль і моральність» [18].

. Отже, депутатську етику можна розглядати не лише як окремі аспекти публічної поведінки депутата, але і як загальну систему його цінностей і норм поведінки. «Ця система включає такі особистісні характеристики, як чесність, порядність, відповідальність, справедливість, гідність, совість тощо. Етику слід сприймати не як окремий аспект життя особи, а як повноцінну етичну свідомість, що пронизує всю свідомість людини і визначає її дії та вчинки. Етичні норми визначають загальні уявлення представників певної соціальної групи про те, як слід діяти чи не діяти в різних ситуаціях, визначають, що в поведінці людини є прийнятним, а що — неприпустимим». [43]

Враховуючи викладене, депутатська етика визначається як «система моральних норм, цінностей і правил поведінки, яким доручено відповідати та яких слід дотримуватися народному депутату відповідно до суспільних очікувань» [1].

«Складовими цієї системи депутатської етики є:

- загальні етичні норми, які повинні бути властиві кожній особі, такі як повага до співрозмовника, відповідальність у виконанні обов'язків, збереження гідності та повага до гідності інших осіб;

- етичні норми державного службовця, особи, які відповідають за виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, такі як уникання конфлікту інтересів та запобігання отриманню неправомірної вигоди;
- етичні норми, що стосуються депутатської діяльності, які є характерними лише для депутатів, такі як недопущення голосування за іншого народного депутата чи блокування трибуни». [5]

Отже, громадянам висувуються підвищені етичні вимоги до депутатів, які обов'язково мають дотримуватися загальних етичних норм і водночас виконувати специфічні етичні правила, які стосуються їхнього статусу представників державної влади.

На жаль, сучасна ситуація в Україні, щодо відповідності поведінки депутатів суспільним очікуванням, виявляється вкрай несприятливою. «Значна більшість громадян висловлює глибоке незадоволення рівнем виконання народними депутатами норм депутатської етики. Серед представників Верховної Ради, на жаль, виявляється більше випадків негативної етичної поведінки, ніж прикладів для наслідування. Очевидно, що ця обставина є ключовою причиною низького рівня довіри громадян до Верховної Ради та негативно впливає на їхню оцінку ефективності діяльності цього законодавчого органу» [19].

Дотримання народними депутатами Верховної Ради норм депутатської етики в Україні, на нашу думку, значно недооцінюється суспільством. Це стає основною причиною неефективної роботи законодавчого органу країни та невиконання ним своїх функцій. Часті випадки невідвідування депутатами засідань та блокування роблять функціонування Верховної Ради практично неможливим. Більшість депутатів проявляє нестабільне ставлення до своїх обов'язків, що призводить до ухвалення законів низької якості або спрямованих на захист особистих інтересів народних депутатів.

Важливо відзначити негативний вплив такої поведінки народних депутатів на свідомість громадян. Порушення законів та ігнорування етичних

норм депутатами не може слугувати стимулом для поваги з боку звичайних громадян.

«Серед основних аспектів проблеми сучасного стану депутатської етики в Україні можна визначити відсутність категорій "моралі" та "моральності" в політичному дискурсі, недостатню ефективність механізмів, що контролюють призначення осіб, які не відповідають етичним стандартам для народних депутатів, потребу в деталізації та кодифікації норм депутатської етики в законодавстві, впровадження ефективних механізмів відповідальності депутатів за порушення цих норм, і підвищення ролі громадянського суспільства у забезпеченні дотримання депутатами норм депутатської етики» [46].

Оцінювання проблем депутатської етики включає методіку визначення фактичного дотримання депутатами етичних правил та відповідність формальним і неформальним нормам депутатської етики, які склалися в країні протягом певного періоду. Ця оцінка може проводитися через прямий або непрямий аналіз діяльності депутатів, включаючи визначення випадків порушення депутатської етики. Ще одним методом оцінки дотримання норм депутатської етики є опитування експертів, включаючи самих депутатів.

Дослідження фактичного дотримання норм депутатської етики може також використовувати масові опитування серед звичайних виборців. Навіть якщо громадяни не мають експертного розуміння депутатської етики, поняття «депутатська етика» може бути зрозумілим для них. Це особливо логічно, коли виборці, які делегували депутатів до законодавчого органу, є джерелом оцінювання дотримання норм депутатської етики.

Громадська організація Інститут соціальних технологій «Соціополіс» здійснила всеукраїнське соціологічне опитування, в якому респондентам було запропоновано оцінити, наскільки, на їхню думку, депутати Верховної Ради України поточного скликання дотримуються норм депутатської етики. «За результатами опитування більшість громадян висловлюють негативну думку щодо дотримання депутатами етичних норм. Понад половина респондентів

вважає, що народні депутати не дотримуються етичних норм, присуджуючи їм 1 бал з 5-бальної шкали» (Додаток 1).

Судячи з результатів опитування, мешканці різних регіонів України, незалежно від виявлених різниць у політичних поглядах, одноставно висловлюють негативну оцінку щодо дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики. «Незалежно від розташування — на Заході, в центральній частині, або на Сході та Півдні — переважна більшість опитаних (понад 70%) ставлять рівень дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики на 1 або 2 бали за 5-бальною шкалою» (Додаток 2).

Міське та сільське населення майже не відрізняються за негативними оцінками щодо дотримання депутатами етичних норм (Додаток 3).

За результатами опитування виявлено, що «респонденти різного віку виражають певні вікові відмінності в оцінці дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики. Особливо низько оцінили рівень дотримання етичних норм депутатами представники вікових груп 40-49 років та 50-59 років, де відповідно 80,3% та 79,8% респондентів виставили оцінки на рівні 1 або 2 балів. Найменш критично налаштовані стосовно дотримання етичних норм є респонденти віком 18-29 років. Тим не менше, більше двох третин опитаних в цій віковій групі (67,0%) також визнали, що депутати Верховної Ради недостатньо дотримуються етичних норм, оцінюючи це на 1 або 2 бали» (Додаток 4).

«В результаті дослідження не виявлено статистично значущих різниць у відносні оцінки депутатами Верховної Ради норм депутатської етики між чоловіками та жінками – обидві групи виражають приблизно однаково негативні погляди на рівень дотримання депутатами етичних норм» (Додаток 5).

Відсутність чіткого визначення терміну «етика народного депутата», а також відсутність чітких стандартів діяльності парламентарія породжує проблеми. Низький рівень політичної культури та відсутність відповідальності перед виборцями і законом сприяють ігноруванню нардепами навіть базових

морально-етичних норм. Систематичне публічне порушення законодавства в ході підготовки та ухвалення рішень стало невід’ємною частиною сучасного парламентаризму.

Створення спеціального законодавства щодо парламентської етики перебуває на стадії обговорення. Вчені, що вивчають це питання, вказують, що «парламентська етика – це галузь професійної етики, яка регулює відносини, що виникають в ході законотворчої та іншої парламентської діяльності, а також позапарламентської діяльності, пов’язаної з виконанням обов’язків народного депутата» [55]. Враховуючи це, ми пропонуємо короткий огляд того, як народні депутати дотримуються своїх професійних обов’язків – як у парламенті, так і поза його межами.

Турбулентність в залі, фізичні конфлікти, перешкодження на трибуні – це вже звичайні явища в українському парламентаризмі. Масштаби бійок у Верховній Раді VIII скликання менші (в основному це короткочасні сутички та потискання), на відміну від попередніх скликань, коли конфлікти сягали до застосування спеціальних предметів і призводили до серйозних тілесних ушкоджень, як це сталося під час ратифікації "Харківських угод" у 2011 році.

«Широко вживаною практикою серед народних депутатів є вирішення особистих питань під час сесійних засідань, які не пов’язані з їхньою професійною діяльністю. Журналісти неодноразово фіксували такі ситуації, включаючи особисту переписку за допомогою гаджетів та читання розважальних видань. Розголос у залі, вибухи гучних розмов і коментарі депутатів в ложі Кабміну разом із міністрами частково заважають спікеріві проводити засідання» [54].

Деякі депутати допускають некоректну поведінку взаємодіючи з іншими посадовими особами, які беруть участь у роботі парламенту. Один із випадків, коли нардеп вручив квіти Прем’єр-міністру Арсенію Яценюку під час його виступу від трибуни Верховної Ради та намагався фізично вивести його з місця, став відомим. Фіксується також випадок використання фізичної сили нардепом під час взаємодії з журналістами у коридорах парламенту. Крім того,

часто під час засідань депутати транслюють їх у ЗМІ, коментуючи події, та розміщують фото та відео на своїх сторінках у соціальних мережах.

«Основні принципи парламентської етики можна сформулювати таким чином:

- Честь і гідність. Парламентські депутати повинні бути чесні і гідні у своїй діяльності. Вони повинні дотримуватися високих моральних стандартів і не піддаватися корупції.
- Відповідальність. Парламентські депутати повинні нести відповідальність за свої дії. Вони повинні бути готові до критики та відстоювати свої рішення.
- Прозорість і підзвітність. Парламентська діяльність повинна бути відкритою і прозорою. Парламентські депутати повинні бути підзвітні виборцям за свою діяльність.
- Справедливість і рівність. Парламентські депутати повинні діяти справедливо і рівно по відношенню до всіх громадян. Вони не повинні використовувати свою посаду для особистої вигоди.
- Повага до інших. Парламентські депутати повинні поважати інших, незалежно від їх політичних поглядів, соціального статусу чи інших ознак» [10].

Ці принципи є основою для формування професійної етики парламентських депутатів. Вони допомагають забезпечити ефективну роботу парламенту, довіру громадськості до органів державної влади та процес євроінтеграції.

У загальному контексті можна визначити, що поняття та основні принципи парламентської етики в Україні потребують уваги та систематизації. На сьогодні відсутнє чітке визначення та стандарти щодо «етики народного депутата», що ускладнює оцінку та контроль за дотриманням депутатами етичних норм.

Низький рівень політичної культури, відсутність відповідальності перед виборцями та Законом призводять до ігнорування навіть базових морально-етичних правил поведінки. Систематичні порушення норм законодавства при формуванні та ухваленні рішень стали візитівкою сучасного парламентаризму.

«Створення спеціального законодавства щодо парламентської етики перебуває на етапі обговорення, а відсутність чіткого регулювання сприяє неоднозначному тлумаченню норм та принципів поведінки депутатів [32].

Висновок до першого розділу

Під час аналізу історіографії та джерельної бази дослідження парламентської етики депутатів у контексті євроінтеграції було здійснено систематизацію наукових джерел та розкрито еволюцію уявлень про етичні стандарти та вимоги до діяльності обранців у європейських країнах. Це дозволило зробити висновок щодо значення забезпечення етичних принципів у роботі парламенту як важливої складової демократичного суспільства в умовах інтеграції до європейського простору.

Аналіз понять та основних принципів парламентської етики дозволив визначити основні аспекти, які визначають етичний кодекс депутата. Етичний кодекс депутата визначає набір правил та стандартів поведінки, які відображають його зобов'язання перед виборцями та суспільством, включаючи принципи чесності, інтегритету, та відкритості в діяльності, а також заборону конфлікту інтересів та корупційних дійств. Цей кодекс відіграє ключову роль у створенні довіри між громадянами та обранцями, і у зміцненні демократичних цінностей в суспільстві.

Висвітлено важливість дотримання таких основних принципів, як прозорість, відкритість, відповідальність та принципи професіоналізму у діяльності обранців. Це сприяє формуванню довіри громадян до парламентських інститутів та зміцненню демократичних цінностей в суспільстві.

У цьому розділі є необхідність узагальнити поняття парламентської етики. Поняття "парламентська етика" охоплює набір правил, норм та цінностей, які регулюють поведінку депутатів у парламентській діяльності та взаємодії зі суспільством, і включає в себе принципи ділової моралі, відкритості, відповідальності та інші моральні стандарти, спрямовані на забезпечення ефективності та демократичності парламентських процесів.

РОЗДІЛ 2.

СТАНДАРТИ ТА ПРОЦЕСИ РЕГУЛЮВАННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ ЄС

2.1. Кодекси поведінки як політико правова засада регулювання етичних норм євродепутатів

В сучасному світі, де демократія та європейська інтеграція визначають контекст політичного життя, запровадження етичних стандартів для євродепутатів є необхідною складовою конструктивного та прозорого управління. Кодекси поведінки, що визначають етичні норми та зобов'язання, стають ключовою політико-правовою засадою, яка регулює поведінку обранців у Європейському Парламенті.

«Кодекс поведінки є політико-правовою засадою регулювання етичних норм євродепутатів. Він визначає основні принципи та норми, яких повинні дотримуватися євродепутати у своїй діяльності.

Кодекс поведінки був прийнятий Європейським парламентом у 1999 році. Він був переглянутий у 2009 році та 2019 році.

Кодекс поведінки складається з таких основних розділів:

- Загальні принципи
- Конфлікт інтересів
- Інформування про фінансові інтереси
- Повага до інших
- Відносини з громадськістю
- Застосовність кодексу» [3].

«Загальні принципи кодексу поведінки євродепутатів включають такі положення:

- Євродепутати повинні діяти чесно, справедливо та з повагою до інших.
- Євродепутати повинні уникати будь-яких дій, які можуть підірвати довіру громадськості до Європейського парламенту.
- Євродепутати повинні дотримуватися принципів прозорості та підзвітності» [50].

Конфлікт інтересів виникає, коли євродепутат діє таким чином, що його особисті інтереси можуть вплинути на виконання ним своїх повноважень. Кодекс поведінки євродепутатів вимагає від них уникати будь-яких ситуацій, які можуть призвести до конфлікту інтересів.

«Євродепутати зобов'язані інформувати про свої фінансові інтереси, які можуть вплинути на виконання ними своїх повноважень.

Ця інформація включає інформацію про:

1. Статус роботи євродепутата
2. Фінансові інтереси членів сім'ї євродепутата
3. Фінансові інтереси, які можуть вплинути на виконання євродепутатом своїх повноважень» [58].

Євродепутати зобов'язані поважати інших, незалежно від їх політичних поглядів, соціального статусу чи інших ознак.

Євродепутати зобов'язані бути відкритими для спілкування з громадськістю. Вони повинні інформувати громадськість про свою діяльність та відповідати на її запитання.

«Кодекс поведінки застосовується до всіх євродепутатів, незалежно від їх політичної приналежності. Контроль за дотриманням кодексу поведінки здійснює Комісія з питань етики Європейського парламенту.

Кодекс поведінки є важливим інструментом забезпечення дотримання етичних норм євродепутатів. Він допомагає запобігти порушенням етики в Європейському парламенті та підвищити рівень довіри громадськості до євродепутатів.

Кодекс поведінки євродепутатів має такі особливості:

- Він є обов'язковим для виконання всіма євродепутатами.
- Він є публічним документом, який доступний для всіх.
- Він передбачає механізм контролю за його дотриманням» [14].

Ці особливості сприяють ефективному регулюванню етичних норм євродепутатів.

«По-перше, необхідно визнати, що утримання високих стандартів етики в політиці має суттєве значення для довіри громадськості та легітимності політичних інститутів. Кодекси поведінки є засобом підвищення прозорості та відповідальності, що впливає на рівень довіри між громадянами та їх обранцями. Зазначені кодекси визначають етичні принципи, які є необхідними для збереження інтегритету та репутації представників у владних структурах.

По-друге, політичні діячі, що служать в Європейському Парламенті, повинні визнавати свою відповідальність перед громадянами та враховувати, що їхні дії впливають на всю європейську спільноту. Кодекси поведінки, таким чином, встановлюють стандарти добросовісності та чесності, які обранці повинні дотримуватися у своїй роботі. Це включає у себе уникнення конфлікту інтересів, прозоре взаємодію з лобістськими групами, а також чесне використання ресурсів та привілеїв, що надаються на посадах.

По-третє, кодекси поведінки також фіксують механізми контролю та санкцій у випадках порушення етичних норм. Це сприяє створенню ефективної системи нагляду за поведінкою депутатів та забезпечує адекватну відповідь на можливі порушення. Відкритість у проведенні слідства та належність санкцій допомагають уникнути враження несправедливості та підвищують авторитет європейських інститутів» [42].

Якщо розглядати кодекс етики у контексті Українського питання то варто почати з того, що у лютому 2017 року група депутатів Верховної Ради України висунула ініціативу стосовно розробки та ухвалення «Кодексу депутатської етики». З цією метою вони запропонували для підпису відповідний документ, що називається «Декларація про наміри» [25].

«Важливо відзначити, що подібні ініціативи в українському парламенті виникали раніше, і вже в органах місцевого самоврядування України прийняття аналогічних кодексів стало звичайною практикою. Наприклад, у 2009 році був зареєстрований проект постанови «Про Кодекс доброчесної поведінки народних депутатів України». Важливість прийняття такого кодексу

обґрунтовувалася особливостями політичного процесу в Україні, де етичність та добросовісність не завжди були характерними рисами.

Подібна ініціатива стосовно кодексу етики виникла і у 2015 році, коли Голова Верховної Ради Володимир Гройсман висловив свою підтримку прийняттю кодексу поведінки через інциденти та недостатню репутацію парламенту. Незважаючи на сподівання прийняти кодекс у січні 2016 року, ці наміри не здійснилися» [29].

Проблема недостатньої регулювання питань депутатської етики та поведінки спонукала групу народних депутатів до підняття цього питання. «Автори цієї ініціативи визначають її актуальність не лише через проблеми корупції та низького рівня довіри до парламенту, але й через стрімкий опір політиків щодо досягнення прозорості, підзвітності та дотримання професійних норм законодавчих процедур всередині парламенту. Важливо відзначити, що у світі прийняття регуляторів парламентської етики у вигляді кодексів та інших документів стало загальноновизнаною практикою, і на цьому полі вже існує значний досвід і традиції. В основному, такі документи розробляються як реакція на етичні порушення, відзначені громадським невдоволенням щодо низьких парламентських стандартів та для забезпечення виконання чинних регламентів парламентської діяльності» [62].

Основні мотиви введення Кодексів депутатської етики різних країн можна розглядати з трьох основних позицій.

«По-перше, деякі країни приймають ці системи як пряму реакцію на порушення існуючих правил депутатами. Наприклад, у Сполученому Королівстві новий режим етичної поведінки був впроваджений у 1990-х роках після того, як депутати приймали плату за представництво приватних інтересів, що суперечило попереднім парламентським резолюціям. Це порушення свідчило про недоліки існуючої системи саморегулювання, і нова система була впроваджена для зміцнення етичних стандартів.

По-друге, у деяких країнах необхідність нового режиму етики та поведінки виникала як відповідь на загальні обурення громадськості щодо

стандартів поведінки політиків. Часто це виникало через конкретні випадки зловживань депутатами своєю посадою. В Австралії, наприклад, дебати про введення кодексу поведінки стали реакцією на зловживання публічними коштами та втрату довіри громадськості до політиків.

По-третє, хоча режими етики та поведінки традиційно використовувалися для боротьби з корупцією та неетичною поведінкою, вони тепер розширюються для охоплення інших форм неправомірних дій, які заважають діяльності парламенту. У нових демократіях ці режими стають інструментом підвищення авторитету правил та спікера парламенту в новому парламентському середовищі.

Варто також звернути увагу на порівняльну характеристику кодексів поведінки парламентів та етичних норм (Додаток 6).

Проте, важливою є не лише існування таких кодексів, а й їхня ефективна реалізація та контроль за їх дотриманням. Необхідно постійно вдосконалювати ці документи, враховуючи змінні умови та нові виклики, з якими стикається сучасна політика» [9].

Отже, кодекси поведінки для євродепутатів є важливою політико-правовою засадою, яка сприяє формуванню етичних норм та стандартів, необхідних для побудови демократичного та довірливого суспільства. Їхня дієвість визначає ступінь довіри громадян до політичних представників та визначає успішність демократичних процесів в Європейському Парламенті.

2.2. Механізми контролю щодо додержання етичних норм євродепутатів структурами та посадовими особами ЄС

Контроль за додержанням етичних норм євродепутатами в Європейському Союзі забезпечується системою механізмів, які включають структури та посадових осіб ЄС. Ці механізми спрямовані на забезпечення прозорості, відповідальності та високих стандартів етики в політичній сфері.

У Європейському Парламенті діє Комітет з питань етики та імунітету, який відповідає за вирішення питань, пов'язаних з дотриманням етичних норм

євродепутатами. «Цей комітет здійснює розгляд скарг та запитань, які можуть виникнути у зв'язку з можливими порушеннями етичних стандартів. Він надає консультації та рекомендації, щоб забезпечити високий рівень етики в діяльності євродепутатів» [18].

«Європейський Союз встановив систему реєстрації лобістів, яка включає інформацію про їхню взаємодію з євродепутатами. Це створює механізм для відстеження лобістської діяльності та робить її більш прозорою. Зареєстровані лобісти мають визначений порядок доступу до євродепутатів, що дозволяє уникати конфліктів інтересів та забезпечує високі стандарти етики в політичному процесі» [23].

OLAF виступає як орган, відповідальний за боротьбу з корупцією та шахрайством в інституціях ЄС, включаючи Парламент. Якщо існує підозра на порушення етичних норм євродепутатами, OLAF може розпочати розслідування та надати рекомендації для прийняття відповідних заходів. Це додає рівень незалежності та об'єктивності до контрольних механізмів.

Президент Європейського Парламенту та Представник Парламенту мають право вживати заходів для вирішення ситуацій, пов'язаних із порушенням етичних норм євродепутатами. Це може включати ініціювання дисциплінарних процедур, проведення слухань або надання рекомендацій щодо покращення дотримання етичних стандартів.

У разі виявлення серйозних порушень етичних норм євродепутатами може включатися співробітництво з національними правоохоронними та етичними органами. Це може визначати перебіг розслідувань та подальших судових переслідувань за фактами порушень.

«Основними механізмами контролю за дотриманням етичних норм євродепутатами є:

- Кодекс поведінки
- Комісія з питань етики
- Офіс уповноваженого з питань етики» [44].

Кодекс поведінки є основою для регулювання етичних норм євродепутатів. Він визначає основні принципи та норми, яких повинні дотримуватися євродепутати у своїй діяльності.

«Комісія з питань етики є органом, який відповідає за контроль за дотриманням кодексу поведінки євродепутатами. Комісія складається з 11 членів, які обираються Європейським парламентом» [31].

Офіс уповноваженого з питань етики є органом, який надає консультації та підтримку євродепутатам у питаннях етики. Офіс також проводить розслідування щодо можливих порушень етичних норм євродепутатами.

Скарги на можливі порушення етичних норм євродепутатами можуть бути подані будь-якою особою, яка вважає, що такі порушення мали місце. Скарги розглядаються Комісією з питань етики.

Якщо Комісія з питань етики встановить, що євродепутат порушив кодекс поведінки, вона може запропонувати йому вжиття заходів для усунення порушення. У разі відмови євродепутата виконати рекомендації Комісії, вона може подати до Європейського парламенту пропозицію про застосування дисциплінарних заходів до євродепутата.

«Дисциплінарні заходи до євродепутатів можуть включати:

- Попередження
- Штраф
- Позбавлення мандату» [1].

Контроль за дотриманням етичних норм євродепутатами є важливим елементом демократичного суспільства. Він допомагає забезпечити прозорість, відповідальність та високі стандарти етики в політичній сфері.

«Контроль за дотриманням етичних норм євродепутатами здійснюється на основі таких принципів:

- Прозорість - всі дії євродепутатів, які можуть бути пов'язані з порушенням етичних норм, повинні бути відкритими для громадськості.
- Відповідальність - євродепутати несуть відповідальність за свої дії, які можуть бути пов'язані з порушенням етичних норм.

- Високий рівень етики - євродепутати повинні дотримуватися високих стандартів етики у своїй діяльності» [57].

Ці принципи сприяють ефективному забезпеченню дотримання етичних норм євродепутатами.

Система контролю за дотриманням етичних норм євродепутатами в Європейському Союзі є досить ефективною. Вона дозволяє запобігати порушенням етики та забезпечувати високий рівень довіри громадськості до Європейського парламенту.

Однак, «існують також деякі проблеми, які можуть негативно впливати на ефективність системи контролю. Зокрема, можна відзначити такі проблеми:

- Недостатня прозорість процедури розгляду скарг
  - Недостатня незалежність органів контролю
  - Недостатня співпраця євродепутатів з органами контролю
- Для вирішення цих проблем необхідно вжити таких заходів
- Покращити прозорість процедури розгляду скарг
  - Збільшити незалежність органів контролю
  - Заохочувати євродепутатів до співпраці з органами контролю» [38].

Ці заходи допоможуть підвищити ефективність системи контролю за дотриманням етичних норм євродепутатами в Європейському Союзі.

Усе більше наголошується на важливості високих етичних стандартів у політиці, і Європейський Союз визнає цю необхідність, впроваджуючи ретельну систему механізмів контролю щодо додержання етичних норм євродепутатами. Комітет з питань етики та імунітету, реєстр лобістів, Європейська агенція з питань боротьби з шахрайством, повноваження Президента та Председателя Парламенту, а також співробітництво з національними органами — ці механізми разом створюють надійну систему, яка сприяє прозорості, відповідальності та додержанню високих стандартів етики в політичній діяльності.

Розглянемо український аспект. «Один з ключових елементів інституційного механізму, який забезпечує дотримання депутатської етики та

несе відповідальність за її порушення, представляє собою Комітет Верховної Ради України з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України. Згідно із Законом України "Про комітети Верховної Ради України", цей орган має важливі функції, такі як законопроектна, організаційна та контрольна» [16].

«Відповідно до Регламенту Верховної Ради України, комітет, який відповідає за організацію роботи Верховної Ради України, грає ключову роль у наданні висновків щодо надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата. Цей комітет також залучається до вирішення питань щодо дострокового припинення повноважень народного депутата» [2].

«У своїй діяльності комітет розглядає випадки неетичної поведінки народних депутатів, такі як бійки, застосування сили до інших депутатів, або некоректні висловлювання. Він також надає роз'яснення та рекомендації з питань, пов'язаних із діяльністю народних депутатів, Апарату Верховної Ради України та застосування положень Регламенту Верховної Ради України» [44].

Однак, не дивлячись на наявність цього інституційного механізму, проблеми в його роботі залишаються. Комітет не завжди може ефективно врегулювати всі ситуації, пов'язані із порушенням депутатської етики. Політизованість та тиск під час прийняття важливих рішень, а також нерегульованість певних аспектів діяльності комітету можуть призводити до несправедливості та невідповідності стандартам етики.

«Додатковою проблемою є те, що Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) за короткий період свого існування не зуміло повністю здійснити свої функції щодо дотримання депутатами етичних норм та відповідальності за їх порушення. Питання про прозорість та ефективність НАЗК щодо використання коштів та роботи Єдиного державного реєстру декларацій також залишаються актуальними» [26].

В цілому, наявність інституційних механізмів для забезпечення дотримання депутатської етики є кроком у правильному напрямку. Однак, для забезпечення більшої ефективності та довіри громадськості, необхідно посилити роль та функціонал НАЗК, а також удосконалити діяльність Комітету Верховної Ради України з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України.

Ця система допомагає зберегти довіру громадськості до дій євродепутатів, забезпечуючи невідворотність демократичних процесів та високий ступінь етичності у прийнятті рішень. Такий підхід допомагає зміцнити легітимність та репутацію Європейського Парламенту, роблячи його представницькою інституцією, яка віддана цінностям та інтересам громадян.

2.3 Роль громадськості країн Євросоюзу в процесі регулювання і контролю етичних норм поведінки депутатів Європарламенту

У сучасному світі, де демократія визначається не лише виборами, але й взаємодією громадян із політичними представниками, роль громадськості у формуванні та контролі етичних норм поведінки депутатів Європарламенту набуває особливого значення. Громадянське суспільство стає важливим фактором, який сприяє прозорості, відповідальності та дотриманню високих стандартів етики в політиці. У цьому творі розглянемо вплив громадськості країн Євросоюзу на процеси регулювання та контролю етичних норм поведінки депутатів Європарламенту.

Громадське суспільство є необхідним елементом будь-якої демократичної системи. Воно складається з громадян, організацій та інших неправлінських структур, які активно беруть участь у формуванні політичних рішень. У країнах Євросоюзу громадські організації, активісти, та звичайні громадяни виявляють живий інтерес до діяльності Європарламенту та активно залучаються до процесів його контролю.

Громадські організації в Євросоюзі грають ключову роль у висвітленні діяльності депутатів Європарламенту та контролі за дотриманням етичних

стандартів. Вони ведуть моніторинг роботи парламентарів, а також публікують різноманітні звіти, в яких висвітлюють різні аспекти їхньої діяльності. Такий громадський нагляд є ефективним механізмом для привертання уваги до питань етики та прозорості.

«З поширенням інтернет-технологій громадськість отримала можливість оперативно відслідковувати дії депутатів. Соціальні мережі, блоги та форуми стали майданчиками, де громадяни обмінюються інформацією та висловлюють свої погляди щодо етичності та діяльності політиків» [11].

Система реєстрації лобістів є важливим інструментом для забезпечення прозорості взаємодії депутатів із представниками бізнесу та інших інтересних груп. Громадськість активно вивчає цей реєстр та аналізує взаємодії, що допомагає виявляти можливі конфлікти інтересів та неетичні практики.

Вимога регулярно публікувати декларації про фінансовий стан є ще одним механізмом прозорості. Громадськість аналізує цю інформацію та використовує її для виявлення можливих порушень етичних норм.

Громадська думка формується на основі інформації, яка доступна громадськості. Тому важливо, щоб інформація про діяльність депутатів ЄП була відкритою та доступною для всіх.

Європейський парламент робить певні кроки для забезпечення прозорості діяльності своїх депутатів. Зокрема, на веб-сайті ЄП розміщена інформація про діяльність депутатів, включаючи їхні голосування, виступи, зустрічі та візити. Крім того, депутати ЄП зобов'язані декларувати свої фінансові інтереси, які можуть вплинути на їхню діяльність.

Однак, існують також певні обмеження доступу до інформації про діяльність депутатів ЄП. Зокрема, деяка інформація, наприклад, інформація про внутрішні розслідування, може бути віднесена до конфіденційної.

Громада може сприяти прозорості діяльності депутатів ЄП, вимагаючи від ЄП відкритості та доступності інформації про діяльність своїх депутатів. Громадяни можуть також самостійно збирати інформацію про діяльність депутатів ЄП, наприклад, через ЗМІ або через соціальні мережі.

Громадська думка може також впливати на контроль за дотриманням етичних норм поведінки депутатів ЄП. Громадські організації та активісти можуть звертати увагу на можливі порушення етики та вимагати від органів контролю їхнього розслідування.

«Європейський парламент має низку механізмів контролю за дотриманням етичних норм поведінки депутатів. Зокрема, до таких механізмів належать:

- Кодекс поведінки депутатів ЄП
- Комісія з питань етики ЄП
- Офіс уповноваженого з питань етики ЄП» [41]

Кодекс поведінки депутатів ЄП визначає основні принципи та норми, яких повинні дотримуватися депутати ЄП у своїй діяльності. Комісія з питань етики ЄП відповідає за контроль за дотриманням кодексу поведінки депутатами. Офіс уповноваженого з питань етики ЄП надає консультації та підтримку депутатам ЄП у питаннях етики.

Громада може сприяти ефективності системи контролю за дотриманням етичних норм поведінки депутатів ЄП, вимагаючи від ЄП посилення контролю та підвищення прозорості процедури розгляду скарг.

Громадська думка є важливим фактором, що впливає на регулювання та контроль етичних норм поведінки депутатів ЄП. Громадська думка формується на основі інформації, яка доступна громадськості. Громадські організації та активісти можуть впливати на контроль за дотриманням етичних норм поведінки депутатів ЄП, звертаючи увагу на можливі порушення етики та вимагаючи від органів контролю їхнього розслідування.

«Для підвищення ефективності системи контролю за дотриманням етичних норм поведінки депутатів ЄП необхідно:

1. Забезпечити відкритість та доступність інформації про діяльність депутатів ЄП.
2. Посилити контроль за дотриманням етичних норм поведінки депутатів ЄП.
3. Підвищення прозорості процедури розгляду скарг» [51].

Ці заходи допоможуть підвищити довіру громадськості до Європарламенту та сприятимуть ефективному регулюванню та контролю за етичними нормами поведінки депутатів ЄП.

Додаткові аргументи на підтримку тези про важливу роль громадськості в регулюванні та контролі етичних норм поведінки депутатів ЄП

Громадська думка є джерелом інформації про можливі порушення етики. Громада може тиснути на євродепутатів та органи контролю, щоб вони діяли відповідно до етичних норм. Громадські організації та активісти можуть сприяти ефективності системи контролю за дотриманням етичних норм поведінки депутатів ЄП.

Висновки до другого розділу

У контексті регулювання парламентської етики в Європейському Союзі значною мірою акцентується на кодексах поведінки як політико-правовій zasadі. Порівняття цих кодексів допомагає встановити норми та стандарти етичної поведінки для євродепутатів, сприяючи високому рівню професіоналізму, довіри та відповідальності. Вони визначають ключові принципи, які керують діяльністю депутатів, такі як чесність, інтегритет та відкритість, що сприяє підтримці демократичних цінностей у Європейському Парламенті.

Механізми контролю за додержанням етичних норм євродепутатів є важливою складовою процесу регулювання. Ці механізми включають різноманітні структури та посадові особи Європейського Союзу, що відповідають за моніторинг та вжиття заходів у випадку порушень. Правильна робота цих механізмів допомагає забезпечити високу етичну стандартність у роботі парламентських органів та зміцнює довіру громадськості до інституцій ЄС. Важливо назвати конкретні механізми контролю.

Роль громадськості країн Європейського Союзу в процесі регулювання та контролю етичних норм поведінки депутатів Європарламенту є важливою. Активна участь громадськості, громадських організацій та засобів масової

інформації в моніторингу та відстеженні порушень етичних норм сприяє підвищенню відкритості та прозорості в діяльності парламентських структур ЄС. Такий взаємозв'язок допомагає забезпечити ефективність системи контролю та регулювання етичної поведінки в Європарламенті.

РОЗДІЛ 3.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Політико-правові та інституційні засади регулювання парламентської етики в Україні

У сучасному правовому полі України відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який абсолютно охоплював би питання депутатської етики. Правові засади функціонування Верховної Ради та діяльності народних депутатів, включаючи норми їхньої етичної поведінки, зокрема визначаються Конституцією України [57], Законами України «Про статус народного депутата України» [22] та «Про Регламент Верховної Ради України» [2]. Додатково, окремі аспекти, такі як конфлікт інтересів, зміна майнового стану, та декларування майна, регулюються Законом України «Про запобігання корупції» [18].

Важливо враховувати також роль загальноновизнаних норм моралі, які визначають загальний дискурс стосовно етичної поведінки парламентаріїв та є нерозривно пов'язаними із відповідними нормами права.

«Науковці визначають теоретичне розмежування нормативно-правової бази, що стосується етичної поведінки народних обранців, у таких напрямках:

- особиста етика та норми поведінки;
- норми службової поведінки в представницькому органі законодавчої влади та за його межами;
- норми, спрямовані на вирішення конфліктів чи колізій інтересів, побічних прибутків, фінансових та майнових інтересів;
- норми, що визначають та забороняють діяльність, що має ознаки корупції» [63].

Конституція України визначає фундаментальні етичні та правові принципи діяльності парламентаріїв. Зокрема, стаття 79 Конституції України зводить момент призначення народного депутата із складанням присяги, яка має наступний зміст: «Присягаю на вірність Україні. Zobов'язуюсь усіма своїми діями

боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників».[6].

Це свідчить про те, що в даному тексті органічно поєднуються правові та морально-етичні норми, а порушення їхніх вимог призводить до різних видів соціальної відповідальності.

Додатково, у Конституції України закріплено принципи несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, особистого голосування та інші, які є засадничими для діяльності українських парламентаріїв. Ці принципи знаходять своє логічне продовження в Законі України «Про статус народного депутата України» [34], зокрема в статтях 8 та 24, які присвячені етичним питанням та зобов'язанням перед виборцями.

Стаття 8 обговорює морально-етичні зобов'язання, тоді як стаття 24 визначає конкретні обов'язки народного депутата. Це включає «обов'язок додержуватися вимог закону та присяги, брати участь у засіданнях Верховної Ради особисто та голосувати, дотримуватися вимог трудової дисципліни та норм депутатської етики, підтримувати зв'язок із виборцями, розглядати їхні звернення та інформувати щодо своєї діяльності та інших обов'язків» [16].

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» включає в себе Главу 9, яка називається «Дотримання дисципліни та норм етики на пленарних засіданнях Верховної Ради України». У цьому розділі закріплені вимоги до поведінки народних депутатів під час засідань Парламенту. Проте, зміст цього розділу обмежується виключно «регламентними нормами», «спрямованими переважно на упорядкування роботи Верховної Ради України та забезпечення її ефективності, не стосуючись аспектів приватного життя парламентаріїв, їхньої поведінки поза межами Верховної Ради та інших етичних аспектів їх діяльності». [49].

Важливістю Регламенту Верховної Ради України є те, що він «встановлює правила поведінки не лише для народних депутатів, а й для всіх присутніх осіб під час засідань Парламенту. Зазначено, що на практиці важко

відрізнити етичні та дисциплінарні норми через їх тісний зв'язок у Регламенті» [45],

Як вже зазначалося, більшість норм Глави 9 Регламенту Верховної Ради України «призначені для забезпечення стабільної роботи Парламенту та усунення перешкод під час пленарних засідань. Наприклад, народним обранцям та іншим присутнім забороняється вносити до залу засідань будь-які предмети, не пов'язані з проведенням законотворчої діяльності, такі як банери, плакати, гучномовці» і т. д [6].

Відповідно до частини 2 статті 53 Регламенту Верховної Ради України, «особи, які порушують встановлені вимоги, можуть бути вимушено покинути пленарне засідання за пропозицією головуючого чи народного депутата, підтриманою однією третиною голосів від конституційного складу Верховної Ради» [20].

Парламентарі також «повинні утримуватись від вираження свого ставлення до подій, які відбуваються під час засідань. Крім того, визначається поняття «зриву пленарного засідання» - тобто вчинення народним депутатом дій, спрямованих на грубе порушення встановленого порядку ведення засідання до того, що його неможливо провести» [3] .

Регламент Верховної Ради України приділяє особливу увагу питанням поведінки народних депутатів та інших учасників пленарних засідань, зокрема промовців під час виступів. Він зазначає на «неприпустимості використання образливих та нецензурних слів, закликів до протиправних дій та зловживання часом для виступу. У відповідь на образливі вислови, конкретному народному депутату чи представникові фракції надається можливість висловити репліку» [22].

У випадку, якщо конфлікт не вирішено, народні «депутати можуть звернутися до комітету, відповідального за питання регламенту, з проханням розглянути ситуацію. Комітет, в свою чергу, може рекомендувати позбавлення народного депутата права брати участь у пленарних засіданнях до п'яти разів». [4]

Також «заборонено створювати будь-які перешкоди для нормального виступу інших доповідачів у залі засідань. Головуючий на засіданні може застосовувати попередження, припинення виступу та позбавлення права виступати в разі повторного порушення встановлених вимог» [38].

Однак механізми реагування на випадки порушення депутатської етики, зафіксовані у Регламенті Верховної Ради України, можуть бути вважається невизначеними та недостатньо ефективними, оскільки не завжди запобігають подібним порушенням у майбутньому.

Глава 9 Регламенту Верховної Ради України включає положення (частина 6 статті 51), яке виходить за рамки дисциплінарного та етичного регулювання і стосується «вчинення дій під час пленарних засідань, що мають ознаки злочину, народним депутатом України. Важливо враховувати, що Регламент Верховної Ради України та Конституція України визначають специфічний порядок притягнення народних обранців до кримінальної відповідальності, пов'язаної з інститутом депутатської недоторканості» [39].

У випадку настання подібної ситуації, головуєчий на засіданні «повинен оголосити перерву або навіть закрити пленарне засідання, звернувшись до комітету, відповідального за питання регламенту, із пропозицією розглянути дану ситуацію та висловити свої пропозиції» [44].

Важливо відзначити, що статтею 311 Регламенту Верховної Ради України передбачено механізм повідомлення про наявність конфлікту інтересів. «Народний депутат може брати участь у пленарних засіданнях, обговорюючи питання, щодо яких у нього є конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення цього під час пленарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання» [21].

Усі вищезазначені заходи реагування мають дисциплінарний характер, але до нардепів, які прогулюють засідання, можуть застосовуватися також заходи матеріального характеру. Відповідно до розпорядження Голови Верховної Ради України «Про порядок обліку робочого часу та нарахування заробітної плати народним депутатам України» від 07.09.2009 р. № 799,

«нарахування заробітної плати відбувається на підставі письмової реєстрації народних депутатів перед відкриттям кожного пленарного засідання Верховної Ради України. За перший квартал 2017 року економія коштів, передбачених для виплати заробітної плати, становила 1748,7 тисяч гривень, оскільки нарахування здійснюється лише за фактично відпрацьовані дні» [35].

Особливу увагу хотілося б приділити Закону України «Про запобігання корупції». Цей закон на рівні всієї держави «визначив правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, встановивши зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів та правила усунення наслідків корупційних порушень» [56].

Серед інших аспектів, цей закон включає окремий розділ, присвячений етичним правилам поведінки. Важливо зауважити, що до 2014 року в Україні існував Закон «Про правила етичної поведінки», який втратив чинність із прийняттям Закону України «Про запобігання корупції».

Крім того, Закон «Про запобігання корупції» визначає новостворений орган – Національне агентство з питань запобігання корупції, якому надані «повноваження здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених виконувати функції держави або місцевого самоврядування, та подібні повноваження, спрямовані на виявлення та протидію неетичній поведінці» [49].

Розглядаючи цей закон, слід підкреслити, що важливою для українського політичного середовища та суспільства стала «ідея впровадження інституту електронного декларування, спрямованого на зміну підходів до фінансової підзвітності та контролю за доходами та витратами народних депутатів України. Хоча реалізація цієї ідеї стикнулася з численними труднощами, такими як затримки в запуску системи електронного декларування, технічні проблеми у роботі Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених виконувати функції держави або місцевого самоврядування, та відсутність механізму перевірки поданих декларацій, її подальше успішне

впровадження може значно вплинути на додержання парламентської етики» [27].

Слід відзначити, що політико-правові та інституційні засади регулювання парламентської етики в Україні є важливим складником функціонування парламентської системи. Законодавство, зокрема Регламент Верховної Ради України та Закон «Про запобігання корупції», «визначає етичні стандарти та норми поведінки для народних депутатів, сприяючи встановленню високих стандартів демократії, відкритості та відповідальності в парламентській діяльності» [50].

Важливою інституційною складовою є Національне агентство з питань запобігання корупції, яке «відіграє ключову роль у моніторингу та контролі за додержанням етичних принципів у парламентській діяльності. Інструменти, такі як електронне декларування, спрямовані на забезпечення фінансової прозорості та відкритості дій народних депутатів» [12].

3.2. Громадянське суспільство як суб'єкт регулювання парламентської етики в Україні

Революція Гідності в Україні вразила своєю здатністю громадян впливати на суспільно-політичну дійсність та формувати її новий образ. Взаємовідносини між громадянським суспільством та державою перейшли від конфронтаційних до взаємодійних форм взаємодії. Зміни у сфері державного управління та законодавства стали можливими завдяки спільним зусиллям держави та громадянських інституцій.

Сучасний етап розвитку українського парламентаризму визначає важливу роль громадянських організацій у виконанні моніторингу відкритості та підзвітності Верховної Ради України. За словами Пета Кокса, колишнього Голови Європейського Парламенту, «громадянські організації є необхідною частиною будь-якої реформи, і їхня участь у залученні, адвокації та моніторингу є ключовими для взаємодії з владою» [2].

Напевно, представники громадянського суспільства вносять суттєвий вклад у трансформацію інституту парламентської етики. Часто саме вони ефективно реалізують неформальні заходи реагування на порушення етичних стандартів народними депутатами, перевершуючи усталені інституційні механізми.

Далі ми розглянемо деякі ініціативи, які громадянське суспільство впроваджує для моніторингу додержання парламентарями етичних вимог.

Громадська мережа ОПОРА реалізує різноманітні проекти, спрямовані на збільшення прозорості та відповідальності Верховної Ради. Один із таких проектів, «Вони голосують для тебе», «дозволяє аналізувати політичну позицію окремих народних депутатів України через їх голосування за конкретні законопроекти (портал включає дані про всі голосування народних депутатів VIII скликання Верховної Ради з листопада 2014 року). Також ця організація розробила «інструменти контролю за депутатами», сервіси для розрахунку спільного голосування фракцій, моніторингу активності депутатів-мажоритарників та пошуку інформації у стенограмах засідань тощо» [12].

Досить цікавими в контексті нашого дослідження є ініціативи громадської мережі «Чесно». Наприклад, вони «оприлюднюють випадки неперсонального голосування народних депутатів, розміщаючи списки порушників – «кнопкодавів» з відеодоказами на своєму веб-сайті. Ця організація також розробила інструмент «Групи інтересів» для візуалізації співпраці депутатів у Верховній Раді щодо ініціювання законопроектів. Крім того, на їхньому сайті можна знайти інформацію про фігурантів антикорупційних розслідувань та їх декларації» [52].

Інша цікава ініціатива – це проведення діалогів з питань парламентської етики у Верховній Раді України та тренінгів з міжпартійного діалогу, які започатковані Громадською організацією «Лабораторія законодавчих ініціатив». Це сприяє «залученню міжнародних депутатів до обговорення етичних питань та служить платформою для обговорення з представниками громадянського суспільства. Важливо відзначити, що діалоги включають широку дискусію, до якої приєднуються іноземні експерти, досліджується досвід країн Європи та розглядаються можливі шляхи його застосування в українських реаліях» [36].

Звернемо увагу на міжнародну ініціативу «Відкритий парламент». 5 лютого 2016 року Верховна Рада України приєдналася до Декларації відкритості парламенту, яка є закликом до національних, регіональних та міжнародних парламентів від громадських організацій, спеціалізованих у моніторингу парламентської діяльності. Основною метою ініціативи є «забезпечення вищої прозорості роботи парламенту та залучення громадян до парламентських процесів. План дій щодо виконання Декларації відкритості парламенту був розроблений українськими організаціями, такими як Центр демократії та верховенства права, ОПОРА, ЧЕСНО, Transparency International Україна, та Ейдос, у співпраці з Верховною Радою України із підтримкою Програми розвитку ООН в Україні» [17].

План дій, спрямований на «реалізацію Декларації відкритості парламенту, включає положення, присвячені розкриттю інформації про

неетичну поведінку та потенційні конфлікти інтересів. Згідно з пунктом 25 Декларації, Верховна Рада України повинна чітко визначити правила розголошення інформації, яка може вирішити існуючий конфлікт інтересів або запобігти йому, а також порушенню етичних норм. Це включає розкриття інформації про переговори між членами парламенту та лобістами чи групами, що впливають, а також публікацію результатів будь-якого судового чи парламентського розслідування, пов'язаного із звинуваченнями в неетичній поведінці, конфлікті інтересів чи корупції» [21].

Для виконання цих вимог передбачено ухвалення Антикорупційної програми, розробка форми заяви про наявність конфлікту інтересів, а також створення та прийняття Кодексу етичної поведінки народних депутатів України. На нашу думку, ця ініціатива є суттєвою з точки зору об'єднання зусиль представників Парламенту, Апарату Верховної Ради та народних депутатів, а також неурядових громадських організацій, які співпрацюють у рамках Моніторингового комітету ініціативи «Відкритий парламент».

Не можна також не врахувати роль журналістів у моніторингу дотримання етичних стандартів народними депутатами України. «Представники ЗМІ активно фіксують та оприлюднюють відповідні порушення, розслідуючи їх у залі засідань Верховної Ради, аналізуючи декларації та проводячи розслідування. Це, у свою чергу, дозволяє громадянам надавати оцінку діям народних обранців, часто висловлюючи негативні враження» [48].

Громадянське суспільство в Україні визначається як важливий суб'єкт регулювання парламентської етики. Через різноманітні ініціативи, такі як моніторингові проекти, діалоги та інструменти громадського контролю, громадянські організації активно сприяють створенню прозорості та підзвітності у роботі парламенту. Їхня участь у виявленні порушень етичних стандартів та відстеженні дотримання норм регулювання сприяє формуванню відкритого та етичного парламентського середовища. Здатність громадськості впливати на сферу парламентської етики визнається ключовою для

становлення демократичних цінностей та вдосконалення діяльності українського парламенту.

3.3. Шляхи і перспективи вдосконалення процесу регулювання парламентської етики в Україні.

Сучасний стан українського парламентаризму відзначається системною кризою, в якій довіру Верховній Раді як вищому державному органу влади виявляє всього 5% громадян. Це особливо небезпечно, враховуючи роль законодавчої установи у парламентсько-президентській республіці. В такому контексті проблема парламентської етики набуває особливої актуальності та загостреності. Цей термін часто неправильно розуміють, обмежуючи його лише боротьбою за депутатську дисципліну. «Фактично парламентська етика охоплює весь комплекс законотворчої та іншої діяльності народних обранців, охоплюючи не лише конфлікти та скандали у Верховній Раді, але й відвідуваність засідань, особисте голосування, лобізм, конфлікти інтересів та політичну корупцію. Це важка проблема, яка сьогодні підточує український парламентаризм зсередини, збуджуючи протиріччя, що безпосередньо впливають на імідж та функціональність парламенту» [7].

Орієнтація України на європейські стандарти у побудові демократичної правової держави вимагає переосмислення цінностей та підходів, а також урахування особливостей парламентської етики в національному контексті. Це передбачає створення гармонійного діалогу між державою та суспільством, а також розвиток етичного лідерства в системі публічного управління.

Необхідність практичного пошуку шляхів оптимізації інституту парламентаризму полягає в глибокому вивченні етики парламентської діяльності та визначенні її особливостей у контексті розвитку демократичного суспільства. Процеси реформування парламентаризму вимагають створення нової моделі професійної етики парламентаря, яка ґрунтується на цінностях демократії, правової держави та соціальної справедливості, а також заснована на професійній компетентності, ефективності та відповідальності в межах

закону та повноважень, що впливають із парламентських функцій. Ці виклики пов'язані з етикою парламентаря, та стимулюють дослідження моральних аспектів особистості та етичних засад парламенту як професійної інституції.

«Світовий досвід у сфері парламентаризму виокремлює три основні моделі регулювання етичних норм поведінки парламентаріїв. Перша модель передбачає утворення судового чи квазісудового органу, який відповідає за контроль за дотриманням депутатами норм етики у їх професійній діяльності. Труднощі, пов'язані із застосуванням цієї моделі, такі як будь-які порушення норм поведінки, призводять до відкриття кримінального провадження, що одночасно може порушити принцип парламентської недоторканності» [60].

«Друга модель ґрунтується на саморегулюванні парламенту. Вона включає створення спеціального парламентського комітету з питань етики депутатської діяльності, який відповідає за роботу зі звітністю, розслідуванням можливих порушень та введенням санкцій для парламентаріїв, підозрюваних у невідповідній поведінці. Недоліком такої моделі регулювання є те, що вона перетворює членів парламенту на слідчих, суддів та присяжних, замість того, щоб гарантувати їхню роль як незалежного органу, який лише ратифікує рішення, прийняті незалежним суддею.

Третя модель об'єднує елементи перших двох. Згідно з цією моделлю передбачається створення незалежного спеціалізованого органу, який призначається та звітує перед парламентом. Цей орган вивчає справи та надає консультативну допомогу парламентаріям у справах, пов'язаних із застосуванням норм етики. Однак санкції за порушення цих норм (якщо вони виявляються під час розслідування) належать спеціально скликаному комітету парламенту» [13].

Як вже зазначалося, основні дослідження у галузі парламентської культури та етики в Україні виконувались переважно такими вченими, як В.А. Гошовська, яка спільно з Ю.В. Баскаковою, О.Д. Брайченко та Т.Е. Василевською під редакцією В.А. Гошовської випустили підручник «Основи

вітчизняного парламентаризму», а також Т.Е. Васильєва, що приділяла значну увагу питанням парламентської етики та розробила свої власні концепції етичного режиму депутатської діяльності та етичної інфраструктури депутатської діяльності [40].

Визначаючи етичний режим депутатської діяльності, Т.Е. Василевська визначає його як «сукупність етичних принципів та системи механізмів, які гарантують його дотримання» [61]

Щодо етичної інфраструктури депутатської діяльності, це включає набір засобів, які використовуються для регулювання неналежної поведінки депутатів та стимулювання належної.

Беручи до уваги міжнародний досвід у розвитку парламентської етики, приходимо до висновку, що у багатьох розвинених країнах світу парламентська етика, зокрема вирішення етичних питань, що є одними з найскладніших та важливіших, є основою для формування нових форм управління та урядування.

Саме тому Україні сьогодні потрібно розглядати питання зміцнення етичних засад у парламенті, що відповідає світовим тенденціям суспільного розвитку, а також враховує адаптацію до стандартів Європейського Союзу та гуманізацію міжнародних відносин [22].

Дотримання етичної поведінки депутатів стає важливим чинником для справжньої демократизації політичного життя країни. Незважаючи на різний рівень освіти, досвід та професійну експертизу депутатів, вони, потрапивши до парламенту, повинні дотримуватися спільних правил поведінки на робочому місці. Чіткі стандарти сприяють об'єднанню членів парламенту, допомагають подолати політичні розбіжності та розвивати почуття колегіальності. Стандарти також можуть підвищити престиж парламентської роботи та сприяти залученню гідних осіб до цієї сфери.

Введення кодексів поведінки для державних посадових осіб, що визначають сумлінність, чесність і відповідальність, свідчить про відданість країни виконанню та дотриманню визнаних міжнародних стандартів і норм.

Етичні кодекси, або кодекси поведінки, виступають як «інструменти, спрямовані на регулювання поведінки членів визначених професійних колективів. Вони фіксують та визначають ті практики, які сьогодні розглядаються як найкращі. Ці практики мають на меті забезпечити гармонійне та ефективне функціонування індивіда в групі, а також сприяти самоорганізації групи як об'єднання таких індивідів» [59].

Етичні кодекси вважаються важливим інструментом боротьби з корупцією та непрозорістю влади. Потреба у кодифікації основних етичних стандартів для депутатів обумовлена необхідністю зміцнення довіри громадян, забезпечення ефективності депутатської роботи, удосконалення взаємовідносин у сфері депутатської діяльності та уніфікації стандартів для депутатів.

Для розкриття суті етичного кодексу можна використати стратегію аналізу, яка охоплює структурний та тематичний підходи. Дві основні теми, які охоплює кодекс етики, це проблеми (анти)корупції та поведінка обраних представників на робочому місці, зокрема в публічному просторі. «Щодо структури кодексу, ідеально вона повинна включати наступні компоненти:

- Виклад етичних принципів.
- Правила інтерпретації та застосування цих принципів у професійному житті парламентаріїв.
- Деталізована інструкція з щоденної поведінки» [33].

Створення єдиного пакету норм поведінки для членів парламенту тепер є актуальною тенденцією. У зв'язку із відомими історичними обставинами, Україна має молодий демократичний парламент, і не можна заперечувати, що всі можливі заходи вживаються для підтримки та удосконалення його функціонування. Стійкі скандали в Верховній Раді та загальна недовіра до інституту говорять про те, що це одне з найважливіших завдань для українського політичного середовища.

В Україні основні принципи етичної поведінки парламентаріїв закріплені у Конституції України та законах, таких як «Про статус народного

депутата України» та «Про запобігання корупції», а також у Регламенті Верховної Ради України.

Наприклад, Конституція України, разом із присягою народного депутата (стаття 79), «передбачає юридичну відповідальність народного депутата за образу чи наклеп (стаття 80)» [33].

Закон України «Про запобігання корупції» «встановлює декілька засад поведінки, таких як компетентність, ефективність та неупередженість, але всі ці принципи зводяться до одного поняття – «професіоналізм»» [28].

Суттєве значення має стаття 8 Закону України «Про статус народного депутата України», яка зобов'язує народного депутата «дотримуватися загальноновизнаних норм моралі, зберігати власну гідність, поважати честь та гідність інших народних депутатів, службових осіб та громадян, утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України та державу» [13].

Проте, в Регламенті Верховної Ради України (стаття 51) недостатньо висвітлено питання суспільних зобов'язань парламентаріїв та їх виконання у публічному просторі. Це може «викликати ситуації, коли депутат не приділяє особливої уваги змісту своїх висловлювань, наприклад, у прямому ефірі, але Регламент не визначає санкції за таку поведінку в інших обставинах, таких як комітетські засідання, прес-конференції або в мережі Інтернет» [47].

Верховній Раді необхідні значущі структурні перетворення, оскільки фундаментальні позитивні зміни в країні можуть настати лише в тому випадку, якщо вища законодавча установа, яка виробляє ці зміни, є авторитетною, професійною та морально бездоганною.

Результати нашого дослідження проблем парламентської етики в Україні підкреслюють, що вітчизняна парламентська етика знаходиться на етапі становлення та має недоліки у відсутності сталої моделі регулювання етичних норм поведінки членів парламенту, які вже існують у прогресивних європейських країнах. З цього погляду, головною проблемою реформування парламентської етики є необхідність, по-перше, створення нової моделі

регулювання етичних норм поведінки парламентарія, а по-друге, закріплення цієї моделі у зведеному єдиному нормативно-правовому акті, наприклад, етичному кодексі парламентаря. Таке закріплення створить систему стримувань і противаг, враховуючи, що поряд із правами парламентаря будуть чітко визначені законом обов'язки з дотримання належної поведінки, а також визначено відповідальність за їх порушення.

Ці аспекти можуть виступати психологічними стимулами для усунення неприйнятної поведінки парламентаріїв, такої як конфлікти, публічні образи опонентів, блокування роботи парламенту та корупційні прояви. Крім того, «відкритість і підзвітність роботи парламенту може впливати на ставлення суспільства до найвищого державного органу. Зокрема, впровадження етичного кодексу може стати ключовим аргументом на користь довіри до парламенту» [34].

Завданням на сьогодні є подальше вивчення та впровадження європейського досвіду у сфері парламентської етики в національне законодавство. Це вимагає широкого обговорення в науково-експертному середовищі за участю відомих українських та міжнародних науковців.

Висновки до третього розділу

У розділі про політико-правові та інституційні засади регулювання парламентської етики в Україні було розглянуто ключові аспекти системи нормативно-правового регулювання, що стосуються етичної поведінки депутатів. Виявлено, що ці засади базуються на Конституції України, законодавстві, а також внутрішніх документах парламентських органів. Визначено, що дотримання етичних принципів є не лише моральною вимогою, але й юридичною обов'язковістю для депутатів України.

Громадянське суспільство в Україні виступає важливим суб'єктом регулювання парламентської етики. Активна участь громадських організацій, експертного середовища та засобів масової інформації у контролі за діяльністю депутатів сприяє забезпеченню відкритості, прозорості та відповідальності

обранців перед суспільством. Виявлено, що громадянське суспільство виступає важливим інструментом для забезпечення етичної поведінки українських парламентаріїв.

Шляхи та перспективи вдосконалення процесу регулювання парламентської етики в Україні полягають у посиленні правової бази, розвитку механізмів контролю та залученні громадськості до процесу моніторингу. Необхідно забезпечити прозорість та відкритість у роботі парламентських структур, а також впровадження ефективних механізмів відповідальності за порушення етичних норм. Розвиток інститутів громадянського суспільства та підтримка незалежних медіа є ключовими у вдосконаленні системи регулювання парламентської етики в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки стосовно поставлених завдань теми «Парламентська етика депутатів в умовах євроінтеграції».

1. Аналіз історіографії та джерельної бази дослідження парламентської етики в умовах євроінтеграції дозволило отримати ретельний огляд попередніх досліджень та методів дослідження у цій галузі. Наприклад, аналіз історичних документів та джерел дозволив виявити етапи розвитку парламентської етики в країнах, що вступали до Європейського Союзу. Це дозволило визначити тенденції розвитку та основні проблеми, що потребують подальших досліджень.

2. Виявлення основних принципів та понять парламентської етики є важливим кроком у формуванні належного розуміння цієї сфери. Парламентська етика складається з сукупності принципів, норм та правил, що встановлюють морально-етичні стандарти поведінки депутатів у рамках парламентської діяльності. Дослідження поняття "парламентська етика" допомагає розкрити його сутність та значення в контексті роботи законодавчих органів. Наприклад, аналіз "конфлікту інтересів" та його впливу на прийняття рішень депутатами сприяє розробці ефективних механізмів контролю та регулювання поведінки представників влади, забезпечуючи етичність і прозорість у роботі парламентських органів.

3. Порівняння кодексів поведінки депутатів різних країн Європейського Союзу дозволяє виявити різноманітність підходів до регулювання етичних норм. Наприклад, порівняння кодексів може показати, які конкретні дії вважаються неприпустимими в одній країні, але допустимими в іншій. Наприклад, в одній країні можуть бути визначені строгі вимоги щодо виявлення конфлікту інтересів, а в іншій - менш суворі. Деякі кодекси можуть бути більш деталізованими та конкретними у визначенні етичних стандартів, надаючи депутатам чіткі вказівки щодо прийняття рішень у складних ситуаціях, в той час як інші можуть залишати більше місця для інтерпретації,

дозволяючи більшу гнучкість у вирішенні конкретних етичних питань. Такі порівняння допомагають країнам вдосконалювати свої власні кодекси, беручи до уваги найкращі практики з інших країн та відповідаючи особливостям свого суспільства та політичної системи. Вони також сприяють створенню спільних стандартів етичної поведінки в парламентах різних країн та зміцненню міжнародної співпраці в цій сфері.

4. Дослідження механізмів контролю є важливим для забезпечення дотримання етичних норм депутатами. Наприклад, аналіз роботи етичних комісій та моніторингових органів дозволяє виявити слабкі місця у системі контролю та запропонувати шляхи їх вдосконалення. В практиці Європейського Союзу існують різні механізми контролю, спрямовані на забезпечення дотримання етичних норм депутатами. Деякі з них включають:

- Етичні комісії: Ці комісії складаються з представників парламентських чи державних органів та відповідають за розгляд скарг щодо порушень етичних норм та встановлення відповідних санкцій у випадку їх виявлення.
- Моніторингові органи: Ці органи відповідають за постійний контроль за дотриманням етичних норм та виконанням регламентів у діяльності депутатів. Вони можуть вести спостереження за фінансовими деклараціями, конфліктами інтересів та іншими аспектами, які стосуються етичної поведінки.
- Публічний нагляд та засоби масової інформації: Громадськість та засоби масової інформації часто виконують роль контролю над діяльністю депутатів, виявляючи можливі порушення етичних норм та висвітлюючи їх у суспільстві.
- Аудиторські органи: Незалежні аудиторські органи можуть бути запрошені для перевірки декларацій, фінансових операцій та інших аспектів діяльності депутатів з метою виявлення можливих порушень.

Ці механізми дозволяють здійснювати ефективний контроль за дотриманням етичних норм депутатами Європейського Союзу та виявляти та усувати слабкі місця у системі контролю.

4. Вивчення ролі громадськості у контролі за етичною поведінкою депутатів є важливим етапом у формуванні ефективної системи регулювання. Наприклад, участь громадських організацій у моніторингу та аналізі діяльності депутатів може сприяти забезпеченню відкритості та прозорості в парламентській діяльності.

5. Визначення шляхів та перспектив вдосконалення системи регулювання парламентської етики в Україні дозволяє виявити найбільш ефективні напрямки для подальшого розвитку. Наприклад, розробка та впровадження нових нормативно-правових актів, що відповідають європейським стандартам, може сприяти зміцненню довіри громадян до парламентських інститутів. Однак, для повного вдосконалення системи необхідно також розглянути інші аспекти, такі як розробка Кодексу поведінки депутатів, активізація ролі громадськості у моніторингу та контролі за додержанням етичних норм, а також забезпечення ефективного механізму відповідальності за їх порушення. Покращення комунікації та співпраці між парламентом, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами також може бути ключовим елементом успішної реформи системи регулювання парламентської етики в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Наукові розробки та публікації:

1. Парламентаризм: підручник 2-ге вид., допов. й розшир. / В. А. Гошовська [та ін.]; за ред В.А. Гошовської. Київ : НАДУ. 2019. 704 с.
2. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ.навч. закл. : у 2 т. / за заг. ред. В. А. Гошовської ; уклад. : Н. Б. Ларіна та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. 408 с.
3. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ.навч. закл. : у 2 т. / за заг. ред. В. А. Гошовської. К. : НАДУ, 2012. Т. 2. 340с.
4. Елітознавство : підручник / кол. автор.; за ред. В. А. Гошовської, Л.Г. Комахи. 2-е видання, перероблене та доповнене. Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2022. 220 с.
5. Політична участь як показник рівня політичної культури суспільства : практич. посіб. / авт.кол. : В. А. Гошовська [та ін.] ; за ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2021. 112 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»).
6. Механізми запобігання політичній корупції в представницьких органах влади : навч.-метод. посіб. / авт. кол. : В. А. Гошовська [та ін.] ; за ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2020. 288 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»).
7. Комунікативна компетентність народного депутата. Практикум [Текст] / [В. С. Кубійда та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Гошовської ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. парламентаризму та політ. менеджменту. Київ : НАДУ, 2018. 171 с. (Серія «Бібліотека народного депутата»).
8. Цінності, стандарти, компетентність у парламентській діяльності : навч. посіб. / К. О. Ващенко, В. А. Гошовська, Л. А. Пашко [та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Гошовської. 2-ге вид., розшир. Київ : НАДУ, 2017. 172 с. (Серія «Бібліотека народного депутата»).
9. Політичне лідерство: Навчальний посібник / В.А. Гошовська, Л.А.Пашко. Київ: НАДУ, 2013. 112 с.

10. Політична опозиція : навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Гошовської, К. О. Ващенко, Ю. Г. Кальниша. К. :НАДУ, 2013. 208 с.
11. Механізми запобігання політичній корупції в органах представницької влади в Україні : монографія/ авт. кол. : В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2021. 300 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»)
12. Політична культура в забезпеченні єдності та консолідації українського суспільства : монографія / авт. кол. : В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2021. 144 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»)
13. Гошовська В.А. Парламентаризм як особлива система публічного управління. Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього: монографія /авт. кол. Л. Г. Комаха, І. В. Алексеєнко, В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. Л. Г. Комахи, І. В. Алексеєнко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2022. 976с., С. 11- 57. ULR: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a9765d11-a010-45fd-8927-75fad1b63a5e.pdf>
14. Крейденко В.В. Еволюція парламентаризму в сучасній Україні.Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього: монографія /авт. кол. Л. Г. Комаха, І. В. Алексеєнко, В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. Л. Г. Комахи, І. В. Алексеєнко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2022. 976 с., С. 57-91.ULR: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a9765d11-a010-45fd-8927-75fad1b63a5e.pdf>
15. Рейтерович І.В. Трансформація представницького правління в умовах глобалізації. Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього: монографія /авт. кол. Л. Г. Комаха, І. В. Алексеєнко, В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. Л. Г. Комахи, І. В. Алексеєнко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2022. 976 с., С. 91- 127. ULR: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a9765d11-a010-45fd-8927-75fad1b63a5e.pdf>

Основна література:

1. Вагіна О. К. Кодифікація норм депутатської етики в контексті євроінтеграції України. *Evropský politický a právní diskurz* 5, Vyd. 2 K: 2018. С. 199-205.
2. Василевська Т. Е. Етика та етикет у депутатській діяльності: навчальний посібник. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Відкрита вища школа політичного лідера, К: 2011. С. 113.
3. Василевська, Т. І. Вплив політичних партій на етизацію публічного управління та демократичного врядування. *Наукові інновації та передові технології* № 9. Миколаїв: 2022. С. 19-24.
4. Герег, К. Є. Професійна політична етика. Одеса: 2020. С.124-131.
5. Гнатенко, Н. Г. Парламентська етика: сучасний стан українського законодавства та перспективи розвитку. *Географічні науки*. К: 2016. С. 98.
6. Гошовська В.А. Парламентаризм як особлива система публічного управління. *Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього*: монографія авт. кол. Л. Г. Комаха, І. В. Алексеєнко, В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. Л. Г. Комахи, І. В. Алексеєнко. К.: ВПЦ "Київський університет", 2022. 976 с., С. 11- 57. ULR: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a9765d11-a010-45fd-8927-75fad1b63a5e.pdf>
7. Гребенюк Д. О. Співпраця Європейського Парламенту з Верховною Радою України: нормативно-правова база, цілі та євроінтеграція. Шістдесят четверті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної. К: 2022. С. 24.
8. Громадянське суспільство допомагає реформувати український парламент. Програма розвитку ООН в Україні. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2016/04/15/-/-.html>
9. Дарчин, В. Б. Парламентська дисципліна: до питання визначення як правової категорії. *Молодь, освіта, наука, духовність*. Л: 2015. С. 279.
10. Декларація відкритості парламенту. Опора. URL: <https://www.oporaua.org/library/3687-deklaracija-vidkrytosti-parlamentu>

11. Динник І. В. Депутатська етика для парламентарів: європейський досвід та Україна. Парламентські читання: матеріали П'ятої щорічної міжнародної конференції (30 жовтня 2015 року). К: 2015. С. 104
12. Друга хвиля е-декларування: ЄС занепокоєний, уряд незадоволений // Радіо Свобода. URL: [https:// www.radiosvoboda.org/a/28297362.html](https://www.radiosvoboda.org/a/28297362.html)
13. Елітознавство : підручник кол. автор.; за ред. В. А. Гошовської, Л. Г. Комахи. 2-е видання, перероблене та доповнене. Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2022. 220 с.
14. Етимологічний словник української мови : у 7 т. Наукова думка, К: 1985. С. 572.
15. Етичний кодекс парламентаря: структура, зміст, тематика. Реалії та пропозиції для України. Лабораторія законодавчих ініціатив. К: 2017. URL: http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Code-of-Conduct_Analytical-report.pdf.
16. Жавнерчик, О. В. Етика державного управління. Конспект лекцій. К: 2017. С. 178-179.
17. З початку року з депутатів зняли 1,7 млн. грн. за прогули засідань Ради. Комітет виборці України. URL: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:z-pochatku-roku-z-deputativ-znialy-17-mln-hrn-za-prohuly-zasidan-rady-kvu>
18. Закон України «Про правила етичної поведінки». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4722-17>
19. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
20. Закон України «Про статус народного депутата України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
21. Зозуля О. І. Сучасний стан і перспективи правового регулювання парламентської етики в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство № 5 (2023): 128-133.
22. Карнаух, А. А. Основи довіри до парламенту. К: 2019. С.31-38.

- 23.Клімович С. О. Government Relations у Європейському Союзі: минуле, сучасне, майбутнє. Стратегічні пріоритети. К: 2012. С. 43-50.
- 24.Когут А. М., Савчук О. В. Етичне та правове регулювання поведінки парламентарів: міжнародний досвід та пропозиції для України (Policy Paper). URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28800.pdf>.
- 25.Комунікативна компетентність народного депутата. Практикум [Текст] [В. С. Кубійда та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Гошовської ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. парламентаризму та політ. менеджменту. Київ : НАДУ, 2018. 171 с. (Серія «Бібліотека народного депутата»).
- 26.Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. 258. Ю. Шестакова
- 27.Крейденко В.В. Еволюція парламентаризму в сучасній Україні. *Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього*: монографія авт. кол. Л. Г. Комаха, І. В. Алексеєнко, В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. Л. Г. Комахи, І. В. Алексеєнко. К.: ВПЦ "Київський університет", 2022. 976 с., С. 57-91. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a9765d11-a010-45fd-8927-75fad1b63a5e.pdf>
- 28.Куліш, В. С. Етика та юридична відповідальність народних депутатів за порушення професійного спілкування. MS thesis. К: 2020. С. 67-72.
- 29.Л. І., Рожкова. Проблеми депутатської етики в українському парламенті. К: 2016. С. 76.
30. Лікарчук Н. В. Парламентська етика: політологічний аналіз. К: 2021. С. 56-59.
- 31.Лінецький С.В., Крижанівський В.П. Коментар до Регламенту Верховної Ради України. URL: http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/komentar_do_reglamentu-berez-2015.pdf
- 32.Ломжець Ю. В. Розвиток парламентської культури як напрямок демократизації суспільства. Наукові праці Чорноморського державного

- університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія 149, Вип. № 137. К: 2010. С. 43-48.
33. Любченко А. В. Шляхи формування парламентської культури в Україні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління № 4. М: 2016. С. 31-35.
34. Малкіна Г. М. Морально-політична відповідальність: теоретичні засади аналізу. О: 2014. С. 54-57.
35. Маненко К. А. Проблеми етичного регулювання парламентської діяльності в Україні. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях. К: 2021. С. 207.
36. Механізми запобігання політичній корупції в органах представницької влади в Україні : монографія авт. кол. : В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2021. 300 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»)
37. Механізми запобігання політичній корупції в представницьких органах влади : навч.-метод. посіб. авт. кол: В. А. Гошовська [та ін.] ; за ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2020. 288 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»).
38. Основи вітчизняного парламентаризму : підручник для студентів вищих навчальних закладів : у 2 т. за заг. ред. В.А. Гошовської. НАДУ. К: 2012. С. 340.
39. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. за заг. ред. В. А. Гошовської ; уклад. : Н. Б. Ларіна та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1. 408 с.
40. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. за заг. ред. В. А. Гошовської. К: НАДУ, 2012. Т. 2. 340 с.
41. Остапенко, М. А. Відповідальність суб'єктів політики як основа формування культури політичного плюралізму. Л: 2016. С. 89-97.
42. Парламентаризм: підручник 2-ге вид., допов. й розшир. В. А. Гошовська [та ін.]; за ред В.А. Гошовської. Київ : НАДУ. 2019. 704 с.

43. Пашкова, В. В. Міжнародний кодекс етики. *Бібліотечна планета* № 3. 2012. С. 8-9.
44. Петришина, М. О. Парламентська відповідальність народних депутатів України. К: 2020. С. 98-104.
45. Політична культура в забезпеченні єдності та консолідації українського суспільства : монографія авт. кол. : В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2021. 144 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»)
46. Політична опозиція : навч. посіб. за заг. ред. В. А. Гошовської, К. О. Ващенко, Ю. Г. Кальниша. К. :НАДУ, 2013. 208 с.
47. Політична участь як показник рівня політичної культури суспільства : практ. посіб. авт. кол. : В. А. Гошовська [та ін.] ; за ре. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2021. 112 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»).
48. Політичне лідерство: Навчальний посібник / В.А. Гошовська, Л.А.Пашко. Київ: НАДУ, 2013. 112 с.
49. Про запобігання корупції: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
50. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. № 14–15, № 16–17. Ст. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.
51. Про статус народного депутата України: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 3. Ст. 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.
52. Прохоренко А. М. Парламентаризм як політичний інститут: навчально-методичний посібник. К: 2023. С. 56.
53. Рейтерович І.В. Трансформація представницького правління в умовах глобалізації. *Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього*: монографія авт. кол. Л. Г. Комаха, І. В. Алексеєнко, В. А. Гошовська та ін.; за заг. ред. Л. Г. Комахи, І. В. Алексеєнко. К.: ВПЦ "Київський університет", 2022. 976 с.,

- C. 91- 127. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a9765d11-a010-45fd-8927-75fad1b63a5e.pdf>
- 54.Рішення Комітету з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України про звернення до Комітету народного депутата України Мустафи Найєма стосовно розгляду питання його присутності на пленарних засіданнях Верховної Ради України 22 лютого, 15 та 23 березня 2017 року. URL: <http://reglament.rada.gov.ua/fsview/73436.html>
- 55.Розпорядження Голови Верховної Ради України «Про деякі заходи щодо забезпечення відкритості процесу роботи Верховної Ради України, її органів, народних депутатів України та Апарату Верховної Ради України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/47/16-%D1%80%D0%B3#n11>
- 56.Роман Л. В. Теоретичні підходи до розуміння професійної етики публічних службовців. Друкується відповідно до Наказу по університету № 140-Н від 25 серпня К: 2021. С. 66.
57. Соник В. Д., Андросюк Д. М. Депутатська етика парламенту верховної ради: європейський досвід та України. К: 2020. С. 152.
- 58.Суслова І. М., Флурі Ф., Будрак В.О. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи. Женева. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, К: 2017. С.18-26.
59. Цінності, стандарти, компетентність у парламентській діяльності : навч. посіб. К. О. Ващенко, В. А. Гошовська, Л. А. Пашко [та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Гошовської. 2-ге вид., розшир. Київ : НАДУ, 2017. 172 с. (Серія «Бібліотека народного депутата»).
- 60.Чепель, О. К. Професійна підготовка парламентаріїв України та зарубіжних країн. *Юридичний вісник* 4 № К: 2010. С. 49-58.
- 61.Шестакова, Ю. В. Основні моделі регулювання етичних норм поведінки парламентаря, вироблені світовою практикою: актуальність для України. К: 2021. С. 78-84.
- 62.Шестакова, Ю. В. Тенденції розвитку парламентської етики в Україні. The 10th International scientific and practical conference “Dynamics of the

development of world science”(June 10-12, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. К:2020. С. 848

63.Ю. В. Шестакова, Л. С. Григорович. Удосконалення парламентської етики в Україні. К: 2022. С. 56-59.

64.URL: <http://hvylya.net/analytics/society/что-стоит-знать-украинцам-о-морали.html>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	% від кількості респондентів, які відповіли на запитання
1 (повністю не дотримуються)	54,2
2 (переважно не дотримуються)	20,2
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	17,4
4 (переважно дотримуються)	2,5
5 (повністю дотримуються)	1,9
Важко відповісти	3,8
Середня оцінка	1,72

Додаток 2

Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики в розрізі регіонів України, % від кількості респондентів, які проживають у відповідному макрорегіоні

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Регіони України		
	Захід	Центр	Схід і Південь
1 (повністю не дотримуються)	55,6	53,3	54,3
2 (переважно не дотримуються)	21,1	20,4	17,4
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	13,6	18,3	18,9
4 (переважно дотримуються)	2,0	2,3	3,0

5 (повністю дотримуються)	1,0	2,7	1,7
Важко відповісти	3,7	3,0	4,7
Середня оцінка	1,64	1,77	1,75

Додаток 3

Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами

Верховної Ради України норм депутатської етики серед міського та сільського населення України, % від кількості респондентів, які проживають у міських та сільських населених пунктах

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Міське населення	Сільське населення
1 (повністю не дотримуються)	54,4	54,2
2 (переважно не дотримуються)	19,6	21,4
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	17,6	17,1
4 (переважно дотримуються)	2,5	2,3
5 (повністю дотримуються)	2,0	1,5
Важко відповісти	3,9	3,5
Середня оцінка	1,73	1,71

Додаток 4

Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами

Верховної Ради України норм депутатської етики залежно від віку респондентів, % від кількості респондентів відповідного віку

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Вік респондентів, років				
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і більше
1 (повністю не дотримуються)	40,8	51,3	59,6	60,1	59,0
2 (переважно не дотримуються)	26,2	18,7	20,7	19,7	16,8
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	27,4	18,3	12,3	13,1	15,8
4 (переважно дотримуються)	3,0	3,9	1,0	1,0	3,1
5 (повністю дотримуються)	1,3	1,7	1,5	2,3	2,2
Важко відповісти	1,3	6,1	4,9	3,8	3,1
Середня оцінка	1,96	1,79	1,57	1,60	1,69

Додаток 5

Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами

Верховної Ради України норм депутатської етики залежно від статі респондентів, % від кількості респондентів відповідної статі

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Стать респондентів	
	Чоловіки	Жінки
1 (повністю не дотримуються)	52,9	55,8
2 (переважно не дотримуються)	20,3	19,8
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	19,0	16,1
4 (переважно дотримуються)	2,2	2,6
5 (повністю дотримуються)	1,7	2,1
Важко відповісти	3,9	3,6
Середня оцінка	1,74	1,71

Додаток 6

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Країна	Кодекс поведінки
АРГЕНТИНА Палата депутатів	Відповідно до Конституції, члени палати депутатів повинні давати клятву «належним чином виконувати свої функції» (ст. 67). Окрім цього Конституцією передбачено, що депутат може бути звільнений, якщо його моральний рівень буде визнаний таким, що не відповідає обійманій посаді (ст.

	66). ** Законом від 1999 року було затверджено Кодекс етичних норм для осіб, що обіймають державні посади. Щоправда, цей Кодекс застосовується тільки до службовців органів виконавчої влади.
АВСТРАЛІЯ Палата представників	Дії членів палати не регулюються жодним стандартним кодексом етичних норм, проте фінансові кошти членів палати представників підлягають декларуванню. У 1995 році був внесений законопроект щодо прийняття кодексу поведінки, однак він не був затверджений.
КАНАДА Палата громад	Міністри та парламентські секретарі зобов'язані дотримуватись Кодексу з регулювання конфлікту інтересів та працевлаштування після звільнення зі служби для осіб, що обіймають вищі та керівні державні посади від 1994 року, в якому визначені етичні стандарти, засоби громадського контролю, процедура прийняття рішень, а також приватні та державні інтереси. Окрім цього, Кодекс забороняє використовувати в особистих цілях інформацію, одержану під час виконання посадових обов'язків. Виключення становлять члени палати, які не обіймають міністерські посади.
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА Палата депутатів	Питання, пов'язані з отриманням подарунків та працевлаштуванням членів за сумісництвом регулюються Законом про діяльність, несумісну зі службовими обов'язками (1992 рік). Здебільшого корупція розглядається на рівні партій, а не на рівні окремих членів палат, і тому це питання регулюється Законом про політичні партії (1991 рік).
ФРАНЦІЯ Національна Асамблея	Відповідно до конституційної теорії Франції, члени асамблеї представляють увесь народ, а не окремі виборчі округи. Таким чином, інтереси приватних осіб, як правило, зосереджені на партіях, а не на окремих членах партій. Тому закони, які регулюють поведінку в цій галузі, включені до виборчого кодексу. (статті L.O. 52-54, 128, 137-153)
НІМЕЧЧИНА Бундестаг	Офіційного кодексу немає, однак загалом поведінка членів парламенту регулюється конституцією, законодавчими нормами та загальними законами: статтями Конституції 38 і 48, етичними нормами бундестагу (від 1972 року, з поправками, внесеними у 1982, 1986 роках), а також Законом про політичні партії (1994 рік) і Законом про правовий статус членів Бундестагу (1994 рік). Відповідно до кримінального кодексу, «купувати або продавати голоси з метою вступу до парламенту» заборонено.
ІНДІЯ Палати представників	Немає

ІРЛАНДІЯ представників	Палата	Поведінка членів палати не регулюється загальним кодексом, проте в Законі про етичні нормативи для працівників державних установ від 1995 року надана докладна настанова з запобігання та врегулювання конфлікту інтересів і розкриття фінансової інформації.
ІТАЛІЯ	Палата депутатів	Немає
ЯПОНІЯ представників	Палата	Члени палати повинні дотримуватись вимог Закону про політичну етику (1985 рік) і Закону про розкриття відомостей про прибутки членів парламенту з метою дотримання Стандарту політичної етики (1992 рік), а також дотримуватись правил, відомих як “Норми поведінки”.
КОРЕЯ асамблея	Національна	Згідно з Конституцією, члени асамблеї повинні дотримуватись високих моральних норм, діяти в інтересах суспільства, і не повинні використовувати свої посади для отримання особистої вигоди. (ст. 46)
УГОРЩИНА Національна асамблея		Немає
МЕКСИКА депутатів	Палата	Основні принципи поведінки визначені в розділі IV Конституції. Відповідно до цього розділу, адміністративні санкції (як це визначено законом) «повинні застосовуватись до державних посадових осіб за дії або бездіяльність, які безпосередньо впливають на легальність, чесність, законність, неупередженість та ефективність» їхньої поведінки.
ПОЛЬЩА Збори	Національні	Підкуп державних посадових осіб заборонений кримінально-виконавчим кодексом Польщі (прийнятий в 1969 році).
ПІВДЕННА Національна асамблея	АФРИКА	У вступі до Кодексу поведінки у ситуаціях, які стосуються фінансових інтересів, (1996 рік) викладені загальні цілі Кодексу. Зокрема, відповідно до нього, особам, на яких розповсюджується дія цього кодексу, заборонено «поводити себе у спосіб, що суперечить обов’язкам громадського представника в парламенті, або приймати будь-яку неправомірну вигоду, прибуток або користуватись перевагами від обійманої посади» (§1.1.3)
ІСПАНІЯ депутатів	Конгрес	Немає
ШВЕЦІЯ	Парламент	Немає
ТАЙВАНЬ Збори	Законодавчі	Немає

<p>ВЕЛИКА БРИТАНІЯ</p> <p>Палата громад</p>	<p>Кодекс поведінки членів парламенту визначає загальні норми громадського обов'язку, особистої поведінки та обов'язок реєструвати капіталовкладення. Кодекс також містить загальні заборони на отримання хабарів, оплачувану адвокатську діяльність та зловживання інформацією.</p>
<p>США</p> <p>Палата представників</p>	<p>Відповідно до Кодексу службової поведінки (Регламент палати представників XXIV, 1968, з поправками, внесеними в 1992 році) члени палати, посадові особи та штатні службовці зобов'язані завжди поводитись у спосіб, що відображатиме непідкупність палати. У цьому кодексі у порівнянні з іншими дослідженими нормативними документами обмеження наведені більш детально, і серед іншого є інформація про таке: заборона на отримання подарунків, конфлікти інтересів, змішення особистих коштів члена палати і коштів, що були виділені на передвиборчу кампанію, неналежне використання офіційних ресурсів.</p>

Додаток 6 (Продовження)

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню			
Країна	Обмеження, що попереджають зловживання службовим становищем	Обмеження щодо працевлаштування під час перебування на посаді	Обмеження щодо працевлаштування після звільнення з посади
АРГЕНТИНА Палата депутатів	Немає.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: міністр уряду, губернатор провінції, суддя, адвокат або будь-яка інша державна посада. Виняток може бути зроблено за згодою відповідної палати. (ст. 72 Конституції)	Немає.
АВСТРАЛІЯ Палата представників	Конституцією (ст. 44 і 45) та Регламентом палати 196 членам заборонено брати участь у голосуваннях, що стосуються питань, в яких вони мають пряму матеріальну зацікавленість.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: член законодавчого органу штату або території або член іншої палати парламенту, «оплачувана посада» або посада, що передбачає одержання пенсії, що виплачується за рахунок державних коштів (за винятком міністрів і військовослужбовців), співробітник виборчої комісії, або, у разі незастосовності винятку, особа, яка має будь-яку фінансову зацікавленість в угоді з урядом. Відповідно до Конвенції, міністри	Немає.

		зобов'язані звільнитись з посад директорів публічних акціонерних компаній або приватних компаній, які мають громадські функції; їм також заборонено отримувати спеціальні виплати або прибуток від діяльності іншої, ніж та, що входить до їхніх обов'язків в якості міністрів і членів парламенту.	
КАНАДА Палата громад	Регламент палати 21 (1991 рік) забороняє всім членам брати участь в голосуваннях, що стосуються питань, в яких вони мають матеріальну зацікавленість	Відповідно до розділу 18 Кодексу міністрам заборонено займатись будь-якою іншою професійною діяльністю, активно керувати або вести бізнес, обіймати посаду директора комерційної або фінансової корпорації, обіймати посаду в профспілці або професійній асоціації, або надавати послуги консультанта за гроші. Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: деякі державні та виборчі організації, не можуть бути членами провінційних законодавчих органів або обіймати посаду судей.	Упродовж двох років міністрам заборонено працювати у або представляти інтереси будь-якої особи, з якою вони мали значущі офіційні відносини. Така ж заборона застосовна й до інших призначених посадових осіб після їхнього звільнення з посади впродовж одного року.
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА Палата депутатів	В законодавчому порядку членам заборонено зловживати службовим	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: президент республіки, суддя, адвокат або державний арбітр.	Немає

	<p>становищем з метою одержання інформації для особистої вигоди або для вигоди третьої сторони, а також використовувати повноваження, якими вони наділені на своїй посаді задля вирішення питань, пов'язаних із іншою штатною роботою або іншою комерційною діяльністю.</p>		
<p>ФРАНЦІЯ Національна Асамблея</p>	<p>Члени повинні уникати будь-якого конфлікту інтересів або неналежного впливу впродовж терміну мандату.</p>	<p>Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: член уряду, член Конституційної Ради, сенатор, член Економічної і Соціальної Ради, суддя, цивільний службовець, професійні військовослужбовці, особи, що виконують певні функції, покладені на них іноземними державами, міжнародні цивільні службовці, особи, що обіймають керівні посади в державному підприємстві, компанії, яка отримує державне субсидування, фінансова компанія, що мобілізує державні заощадження, фірма з торгівлі</p>	<p>Члени можуть працювати за сумісництвом після звільнення з посади за умови, що вони не обійматимуть посаду в будь-якій корпорації, яка або субсидується урядом, або укладає угоди здебільшого з місцевим або іноземними урядами. Окрім цього, членам асамблеї заборонено працювати в установах з продажу нерухомості або в ощадних установах.</p>

		нерухомістю, прийняття консультативних обов'язків протягом сесії, будь-яка інша важлива виборна посада. Інших офіційних обмежень щодо одержання додаткового прибутку, окрім тих, що зазначені вище, не існує.	
НІМЕЧЧИНА Бундестаг	Члени зобов'язані оприлюднювати будь-який конфлікт інтересів щодо нормовстановчих питань, а після оприлюднення вони можуть брати участь в розгляді.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: пост міністра в федеральній землі, член федеральної рахункової палати, суддя або член Бундесрату.	Немає
УГОРЩИНА Національна асамблея	Процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та розкриття фінансових відомостей встановлені Законом про регулювання правового статусу членів Національної асамблеї (зміни внесені в 1997 році).	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: президент республіки, член Конституційного суду, посади в де-яких інших громадських або державних установах, судді, або членство в збройних силах, поліції або службі безпеки.	Немає
ІНДІЯ Палати представників	Законом про запобігання корупції від 1988 року державним посадовим особам	Дійсні члени не можуть одночасно займати такі посади: військовослужбовець, деякі «оплачувані посади» (наприклад, в державних	Немає

	заборонено отримувати гратифікації, окрім законної винагороди	установах, в державних підприємствах).	
ІРЛАНДІЯ Палата представників	Згідно з Законом про етичні нормативи для працівників державних установ від 1995 року, члени палати, які мають матеріальну зацікавленість в будь-якому питанні, що розглядається, перед тим, як брати участь в дебатах або голосуванні щодо цього питання зобов'язані повідомити про наявність у них такої зацікавленості.	Дійсні члени палати не мають право одночасно обіймати такі посади: військовослужбовці та поліцейські, які працюють на умовах повної зайнятості, деякі державні службовці, деякі посадові особи Європейських співтовариств, президент республіки, фінансовий контролер або суддя	Немає
ІТАЛІЯ Палата депутатів	Немає	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: деякі державні посади (в тому числі посада судді Конституційного Суду і судді Верховного комітету магістрату, а також член Національної ради з питань економіки та праці), керівник державного підприємства або компанії, що субсидується за рахунок державних коштів.	Міністри не мають право отримувати винагороду за здійснення функцій в підприємствах, які відносяться до їхніх міністерств. Міністри не мають право обіймати будь-які позиції, наведені в попередній категорії впродовж одного року після того, як вони припинили виконувати свої обов'язки.

ЯПОНІЯ Палата представників	Немає	Дійсні члени палати не мають право одночасно обіймати такі посади: офіційна посада в уряді або місцевій державній організації, посадова особа або співробітник державної корпорації. Однак, член палати, протягом терміну дії його повноважень, може бути призначений членом комісії, радником, куратором або іншим чиновником з аналогічними повноваженнями в будь-який інший орган виконавчої влади Кабінету міністрів за умови обопільного рішення обох палат.	Немає
КОРЕЯ Національна асамблея	Згідно з Конституцією, членам асамблеї заборонено одночасно обіймати кілька посад (ст. 43). В Законі про дотримання етичних норм під час перебування на державній службі (1981 рік, переглянутий у 1993 році) визначений порядок декларування фінансової	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: деякі державні службовці, арбітри Конституційного Суду, члени місцевих законодавчих органів, військовослужбовці, посади, що мають відношення до проведення виборів, або посадові особи та співробітники державних корпорацій або сільськогосподарських, морських і скотарських кооперативів.	Закон про дотримання етичних норм під час перебування на державній службі (1981 рік, переглянутий у 1993 році) забороняє членам асамблеї протягом двох років обіймати будь-яку посаду у комерційному підприємстві, яке тісно пов'язане з функціями, які вони виконували під час роботи в асамблеї

	інформації. Також в цьому законі зазначено, що жоден із членів асамблеї не має право отримувати грошові винагороди від осіб, що залучені до справ, пов'язаних із проектами законів або законодавчими актами, які були внесені до розгляду		
МЕКСИКА Палата депутатів	Закон про відповідальність державних службовців (1983 рік) містить загальні правила й ключові принципи прийнятної поведінки, яких повинні дотримуватись члени палати з метою забезпечення невідкупності влади і запобігання виникненню конфлікту інтересів	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: міністр у справах релігії, військовослужбовці, що проходять дійсну службу, співробітники поліції на посадах командного складу (в межах району), деякі державні посади (в тому числі посади губернаторів), судді або посади, що якимось чином пов'язані з Федеральним виборчим інститутом	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: міністр у справах релігії, військовослужбовці, що проходять дійсну службу, співробітники поліції на посадах командного складу (в межах району), деякі державні посади (в тому числі посади губернаторів), судді або посади, що якимось чином пов'язані з Федеральним виборчим інститутом
ПОЛЬЩА Національні Збори	Відповідно до Конституційного акту (1992 рік) членам Національних зборів заборонено брати участь в заходах, які можуть	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: президент Національного банку Польщі, голова Верховної Контрольної палати, Уповноважений з прав громадян, Уповноважений з	Немає

	<p>передбачати виникнення конфлікту інтересів. Закон про здійснення мандата депутата або сенатора (1996 рік) регулює питання, пов'язані з конфліктом інтересів, а також інші етичні питання, такі як отримання подарунків, робота за сумісництвом.</p>	<p>прав дитини або його заступники, члени Ради з грошово-кредитної політики, Національної ради з питань радіомовлення та телебачення, послы, посади в канцеляріях зборів, сенату або президента Республіки, посади в сфері державного управління (за винятком членів Ради міністрів і державних секретарів), судді, прокурори, цивільні службовці, солдати на дійсній службі, будь-яка посада в поліції або оборонних відомствах</p>	
<p>ПІВДЕННА АФРИКА Національна асамблея</p>	<p>Члени асамблеї, які мають певну матеріальну зацікавленість в питанні, що обговорюється, зобов'язані повідомити про наявність у них такої зацікавленості й утриматись від голосування або участі в обговоренні цього питання. (§4.4.2)</p>	<p>Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: будь-яка «оплачувана посада» (наприклад, державні службовці, військові), яка передбачає дії в інтересах як держави, так і президента республіки.</p>	<p>Немає</p>
<p>ІСПАНІЯ Конгрес депутатів</p>	<p>Відповідно до Конституції, членам конгресу заборонено обіймати посади, які</p>	<p>Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: деякі високі урядові, політичні і громадські посади,</p>	<p>Немає</p>

	<p>вважаються несумісними з посадою члена конгресу, такі як високі посади в інших гілках влади і в збройних силах. (розділ 71)</p> <p>Органічний закон про загальні вибори (1985 рік) передбачає додаткові обмеження щодо несумісності з іншими посадами. Постановою Конгресу депутатів (1982 рік) членам конгресу заборонено використовувати обійману посаду в будь-яких комерційних, промислових або професійних видах діяльності.</p>	<p>військовос- лужбовці, членство в зборах автономного співтовариства, або членство в виборчій комісії (хунті).</p>	
ШВЕЦІЯ Парламент	<p>Закон про реєстрацію осіб, які залучені до проектів та економічних інтересів Парламенту (1996 рік), забороняє членам парламенту консультуватись із «особами, з якими</p>	<p>Незважаючи на те, що міністри (а також спікер) не можуть бути членами парламенту під час перебування на посаді, вони можуть зберегти за собою це місце, яке тим часом обійматиме заступник члена парламенту, а якщо вони вийдуть зі складу уряду, приступити до виконання</p>	Немає

	він/вона має тісні особисті зв'язки».	своїх парламентських обов'язків. Невідомо, які посади, вважаються несумісними з посадою дійсного члена парламенту.	
ТАЙВАНЬ Законодавчі Збори	Відповідно до Конституції (ст. 75) членам законодавчих зборів заборонено обіймати інші державні посади одночасно з посадою в законодавчій владі.	Немає	Немає
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ Палата громад	Члени палати зобов'язані задекларувати всі відповідні минулі та потенційні капіталовкладення перед тим, як брати участь в обговоренні питань, що стосуються цих капіталовкладень. Про відповідні капіталовкладення також необхідно повідомляти міністрів та інших державних службовців, а також будь-який постійний комітет, в якому член палати може	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: військовослужбовці, поліцейські, цивільні службовці, деякі судові посади, священнослужителі (крім неконформістських церков), пери, членство у великій кількості громадських рад та трибуналів.	Немає

	<p>виконувати функції, що стосуються цих капіталовкладень.</p> <p>Члени палати не можуть отримувати оплату за виступи в палаті. Вони також не можуть отримувати оплату за участь в голосуванні, поданні парламентських запитів, відтермінуванні розгляду резолюції, внесенні законопроекту на розгляд або пропонувати внесення поправок до резолюції або законопроекту, або закликати колег або міністрів зробити це.</p>		
США Палата представників	<p>Відповідно до Регламенту XXIV (1992 рік), «Член, посадова особа або штатний службовець Палати представників не має право отримувати винагороду, а також не має право дозволяти надходження</p>	<p>Члени палати не мають право одночасно обіймати такі посади: будь-яка цивільна посада за дорученням Сполучених Штатів; не мають право займатися будь-якою іншою оплачуваною професійною діяльністю, що передбачає фідучіарні відносини, наприклад, повірений або лікар; не можуть отримувати оплату в</p>	<p>Членам палати та керівному персоналу заборонено вдаватися до спроб вплинути, спілкуватись або виступати перед Конгресом протягом одного року. (18 Кодекс законів США, параграф 207 (1989 рік))</p>

	<p>винагороди в якості бенефіціарного одержувача від будь-якого джерела, якщо отримання такої винагороди є результатом застосування впливу за рахунок перебування на посаді в Конгресі.</p>	<p>якості членів ради директорів або посадових осіб корпорацій або організацій; прибуток, отриманий від трудової діяльності за межами палати, не повинен перевищувати 15% від офіційної зарплати; не мають право отримувати «гонорар» за промови, появу в тому чи іншому місці або за авторство статті. (Регламент палати XXVI. Див. також Закон про оновлення етичних нормативів від 1989 року).</p>	
--	---	---	--